

ODSJEK ZA SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

PRIMJENA KONCEPTA “TRIPLE NEXUS“ U POLITICI RAZORUŽANJA

- magistarski rad –

Kandidat: Armin Haljeta

Mentor: Prof. dr.sc. Darvin Lisica

Index: 921/I - SPS

Sarajevo, Novembar, 2023. godine.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
2. TEORIJSKO - METODOLIŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	5
2.1 Problem istraživanja	5
2.2 Predmet istraživanja	7
2.3 Kategorijalno pojmovni sistem.....	8
2.4 Ciljevi istraživanja	11
2.4.1 Naučni ciljevi.....	11
2.4.2 Društveni ciljevi	12
2.5 Sistem hipoteza i varijabli	12
2.5.1 Generalna hipoteza.....	12
2.5.2 Posebne hipoteze	12
2.6 Metode i postupci istraživanja	14
2.6.1 Opštenaučne metode	14
2.6.2 Analiza sadržaja dokumenata.....	16
3. HUMANITARNE INTERVENCIJE I MIROVNE OPERACIJE U KONTEKSTU ORUŽANIH SUKOBA	17
3.1 Definicija oružanih sukoba	18
3.1.1 Karakteristike oružanih sukoba	20
3.1.2 Posljedice	21
3.1.3 Sudionici	21
3.2 Humanitarne intervencije	22
3.2.1 Planiranje, priprema i izvođenje humanitarnih intervencija.....	23
3.2.2 Snage humanitarnih intervencija.....	24
3.2.3 Pregled humanitarnih intervencija u periodu od 1990-te do 2020-te godine	25
3.3 Mirovne operacije	26
3.3.1 Historijski pregled mirovnih operacija	27
3.3.2 Karakteristike mirovnih operacija u periodu od 1990-te do 2020-te godine.....	28
3.3.3 Planiranje, priprema i izvođenje mirovnih operacija.....	29
3.3.4 Snage mirovnih operacija.....	30
3.3.5 Pregled mirovnih operacija u periodu od 1990-te do 2020-te godine	30
3.4 Rezime o savremenim humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama	32
4. POJMOVNO ODREĐENJE RAZORUŽANJA I POLITIKE RAZORUŽANJA	33
4.1 Mehanizmi razoružanja Ujedinjenih naroda.....	34
4.1.1 Struktura	36

4.1.2	Područje djelovanja	37
4.1.3	Rezultati razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine	37
4.2	Humanitarno razoružanje	40
4.2.1	Područje djelovanja	41
4.2.2	Sudionici	41
4.2.3	Rezultati humanitarnog razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine.....	42
4.3	Rezime o razoružanju, politici razoružanja i humanitarnom razoružanju	43
5.	TRIPLE NEXUS I POLITIKA RAZORUŽANJA	44
5.1	Razvoj <i>Triple Nexusa</i> – koncept povezivanja mira, sigurnosti i razvoja	44
5.1.1	Koncept Double Nexus.....	45
5.1.2	Koncept <i>Triple Nexus</i> : Nova agenda	46
5.1.3	Mehanizmi <i>Triple Nexus-a</i>	47
5.1.4	Efekti primjene <i>Triple Nexus-a</i>	48
5.1.5	Sudionici Triple Nexus-a.....	49
5.2	Studije slučaja o primjeni mehanizama <i>Triple Nexus-a</i>	50
5.2.1	Humanitarna intervencija na Kosovu.....	50
5.2.2	Mirovna intervencija u Bosni i Hercegovini.....	52
5.2.3	Mirovne operacije u Afganistanu	54
5.3	Rezime o konceptu povezivanja mira, sigurnosti, razvoja i politike razoružanja.....	56
6.	ZAKLJUČAK	57
7.	LITERATURA.....	60
8.	PRILOZI	65
9.	BIOGRAFIJA KANDIDATA	67
10.	IZJAVA O AUTENTIČNOSTI	68

1. UVOD

Prvi dio rada, izuzimajući uvod i teorijsko – metodološki okvir istraživanja, će biti baziran na humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama u kontekstu oružanih sukoba. U ovom dijelu rada će se dati historijski osvrt, definisati osnovni pojmovi, karakteristike i sudionici. Ono što je važno, jeste planiranje, priprema i način izvođenja humanitarnih intervencija i mirovnih operacija u periodu od 1990-te do 2020-te godine.

Drugi dio rada, nastoji dati uvid osnovnih pojmovnih definicije razoružanja, politike razoružanja i humanitarnog razoružanja. Definišu se osnovne strukture, područja djelovanja i konačni rezultati na osnovu kojih dobijamo informacije koliko su države i procesi unutar njih uticali na proces razoružanja prije i poslije uvođenja određenih ideja, mehanizama i sporazuma.

Treći, odnosno glavni i posljednji dio rada pod pojmom „*Triple Nexus* i politika razoružanja“ predstavlja uvod u osnovnu temu istraživačkog rada. U ovom dijelu će se dati historijski osvrt na koncept *Triple Nexus*, njegovo unaprjeđenje i razvoj, osnovni mehanizmi i efekti primjene, te sudionici koncepta. Naposljetku, obrađene su tri studije slučaja o primjeni mehanizama *Triple Nexus-a*.

Kroz rad je provjerena generalna hipoteza i tri posebne hipoteze. Zaključci, komentari i diskusija su prisutni na kraju svakog poglavlja, kao i na kraju rada u zaključku gdje su definisana konačna razmatranja, te daljnje radnje i procesi koje je potrebno realizovati.

2. TEORIJSKO - METODOLIŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1 Problem istraživanja

Koncept *Triple Nexus* objedinjuje humanitarnu pomoć, razvojne intervencije i sigurnosti u zemljama koje se nalaze u kriznim situacijama i gdje postoji velika vjerovatnoća novih ili eskalirajućih oružanih sukoba. Postoje razni izazovi koji se javljaju prilikom oblikovanja, planiranja, organiziranja i provedbe koordinacije i saradnje između humanitarnog, razvojnog i sigurnosnog sektora. Svaki sektor ima drugačije prioritete, ciljeve, pristupe i izvore finansiranja, što na koncu može stvoriti sukobe interesa i poteškoće kako bi se mogla uskladiti njihova djelovanja. Krizne i konfliktne situacije predstavljaju složene procese. Postoje razni politički, društveni, ekonomski i kulturni faktori koji utiču na konfliktnu situaciju. Oni otežavaju rješenja za krizne i konfliktne situacije i čine njihove procese izazovnim, složenim i teškim za realizaciju u praksi.

Složenost koncepta *Triple Nexus* zahtijeva njegovo detaljno proučavanje i prilagođavanje historijskom, društveno-kulturalnom, političkom, ekonomskom i drugom kontekstu određene zemlje, kao i prirodi oružanog sukoba koji je doveo do humanitarnih i mirovnih intervencija, te posljedično potrebe da se društvo demilitarizira. Potrebno je identificirati i uspostaviti odnose i povezanost između nivoa odlučivanja, tačnije između humanitarnih aktivnosti, razvojnih intervencija i upravljanja sigurnošću, kao podsistemima koji su uključeni u *Triple Nexus*, uključujući njihovu odgovornost za transparentnost i praćenja učinka. Poseban izazov može predstavljati raspodjela resursa i njihovo učinkovito i pravilno upravljanje, te postavljanje zajedničkih prioriteta što zahtijeva unaprijeđenu koordinaciju i planiranje. Koncept *Triple Nexus* nastoji omogućiti dugoročni razvoj i održivost, međutim ostvarivanje i postizanje dugoročnih rezultata može predstavljati veoma izazovan proces. Kako bi se ostvarila održivost postignutih promjena koje bi koncept donio sa sobom, potrebna je predanost, planiranje i kontinuirano praćenje svakog segmenta, od početne pa sve do krajnje faze njegove implementacije.

Bitno je naglasiti da nije dovoljno samo rješavati posljedice kriznih situacija i oružanih konflikata, već je potrebno vršiti aktivnosti koje će dovesti do njihovog sprječavanja i jačanja kooperativnog društva. Svaki segment koncepta *Triple Nexus* ima različite ciljeve i načine djelovanja. Preduvjet njihovog uspjeha je koordinacija i saradnja između različitih organizacija i sektora bilo na razini jedne zemlje, regije ili globalno, a koji će pružiti adekvatnu pomoć i podršku rješavanju konflikata.

Lisica (2021: 19) naglašava da se savremena međunarodna politika razoružanja temelji na načelima kooperativnog razoružanja, univerzalnih ljudskih vrijednosti i prava, humanitarizma i transnacionalne saradnje. Zanimarivanje ovih načela od „strane političkih aktera dovodi u pitanje sposobnost politike razoružanja da uspostavi mehanizme koji trebaju jačati svjetski mir i sigurnost.“ Paralelno sa nastojanjima savremene politike razoružanja, akteri koji promovišu autoritarne forme vlasti promovišu i jačanje vojnog sektora, što onda potiče utrku u naoružavanju. Utrka u naoružavanju oživljava „stare“ i generira nove sigurnosne rizike što daje poseban značaj razoružanju, što ga čini jednim od najvećih izazova u savremenim međunarodnim odnosima (Lisica, 2021: 18-19). „Humanitarno razoružanje je koncept u kojem je promijenjena percepcija o oružju kao izvoru moći u percepciju oružja koje predstavlja izvor štete za ljudska bića. Takav novi pogled na razoružanje predstavlja izazov za nevladine i međunarodne organizacije, te mijenja okvir unutar kojeg politika razoružanja djeluje“ (Lisica, 2021: 149).

Na osnovu prethodnih razmatranja, može se definirati osnovni problem istraživanja koje će se obrađivati u magistarskom radu, a to je: **U kojoj mjeri se koncept *Triple Nexus* primjenjuje u razoružanju i politici razoružanja, posebno u povezivanju humanitarnog razoružanja sa humanitarnim i mirovnim intervencijama tokom ili nakon konflikata?**

Iz ovako postavljenog problema istraživanja proizilaze sljedeća pitanja koja je potrebno istražiti:

- 1) Kako je evoluirao *Double Nexus* (humanitarno-razvojni pristup) u *Triple Nexus* (humanitarno-razvojno-sigurnosni pristup)?
- 2) Kakav je stav savremenih politika razoružanja u *Triple Nexus-u*?
- 3) U kojoj mjeri se *Triple Nexus* primjenjivao u dosadašnjim mirovnim operacijama i humanitarnim intervencijama i navesti primjere?
- 4) Da li je humanitarno razoružanje našlo svoju primjenu u dosadašnjim mirovnim operacijama i humanitarnim intervencijama i navesti primjere?

- 5) Koje su glavne poveznice između humanitarizma i politike razoružanja; razvoja i politike razoružanja i sigurnosti i politike razoružanja?
- 6) Na koji način osigurati da različite države i međunarodne organizacije rade zajedno na smanjenju oružanih sukoba?
- 7) Da li se primjenom koncepta *Triple Nexus* u politici razoružanja smanjuje vjerovatnoća oružanih sukoba?

2.2 Predmet istraživanja

Koncept *Triple Nexus* predstavlja povezanost, trostruku sponu, između humanitarne pomoći, razvoja i sigurnosti u zemljama koje se nalaze u kriznim situacijama i gdje postoje velike vjerojatnoća novih ili razbuktavanja postojećih oružanih konflikata. Ovaj koncept predstavlja pristup učinkovitijem rješavanju složenih izazova koji su posljedica oružanih sukoba. Humanitarna pomoć, razvoj i sigurnost su međusobno povezani sa razoružanjem, tako da koncept *Triple Nexus* treba biti integriran u politiku razoružanja i njezine mehanizme provedbe.

Koncept *Triple Nexus* se danas često koristi u kontekstu humanitarne krize i post-konfliktnih situacija. On treba istaknuti važnost međusobne povezanosti između razvojnih, humanitarnih i sigurnosnih faktora u procesu donošenja odluka u politici razoružanja. Kada se želi donijeti odluka o smanjenju naoružanja, bitno je uzeti sve faktore koji su povezani s tim procesom, što jasno govori da je potrebno razumjeti način na koji proces razoružanja utiče na razvoj država i postojeću humanitarnu situaciju. Humanitarna pomoć, politika razoružanja, razvoj i sigurnost jedne države nisu neovisne jedna o drugoj, te bilo kakva odluka može uticati na ostale dimenzije *Triple Nexus-a*. Njihova međusobna usklađenost multiplicira pozitivne efekte znatno iraznije nego što bi to bio slučaj sa izoliranjem, međusobno nepovezanim djelovanjima navedenih dimenzija.

Prethodna razmatranja i problem istraživanja determiniraju predmet istraživanja koji pripada u najširem smislu sigurnosnim i mirovnim studijama, a u užem smislu povezuje istraživanje društvenih konflikata, humanitarnih i mirovnih intervencija, humanu sigurnost i razvoj, razoružanje i politiku razoružanja. U elaboriranju teme, istraživanje će biti ograničeno na razdoblje od 1990 do 2020. godine.

2.3 Kategorijalno pojmovni sistem

- 1. Humanitarizam** – „predmet proučavanja u mnogim disciplinama, pravnim i političkim naukama, međunarodnim odnosima, antropologiji, kao i u nedavno razvijenim poljima istraživanja kao što su studije o izbjeglicama, mirovne studije i studije sukoba, ali i u kontekstu vojne intervencije, međudržavnih odnosa, nacionalnog suvereniteta i donekle pomoći u hrani" (Dulić, 2008: 196).
- 2. Humanitarna intervencija** – „odnosi se na prisilnu akciju država koja uključuje upotrebu vojne sile u drugoj državi bez saglasnosti njene vlade, sa ili bez autorizacije od strane Savjeta bezbjednosti UN, a u cilju sprječavanja ili zaustavljanja teškog i masovnog kršenja ljudskih prava ili međunarodnog humanitarnog prava“ (Dulić, 2008: 102).
- 3. Humanitarna pomoć** – „se odnosi na ublažavanje posljedica prirodnih ili vještački izazvanih katastrofa, kao što su: zemljotresi, poplave, razlivanje hemijskih supstanc i nafte, suša, glad, građanski, etnički ili vjerski sukobi, gdje se brojni zadaci odnose na: izgradnju osnovnih sanitarnih postrojenja, izgradnju skloništa, popravku javnih objekata, snabdjevanje vodom, hranom i osnovnim medicinskim uslugama, neposredne odgovore za ublažavanje patnje, sprječavanje daljih gubitaka života, zaštita imovine itd“ (Dulić, 2008: 101).
- 4. Humanitarno razoružanje** – „je koncept u kojemu je promijenjena percepcija o oružju kao izvoru moći u percepciju oružja koje predstavlja izvor štete za ljudska bića. Pored država i međunarodnih organizacija, nevladine i druge organizacije civilnog društva postaju akteri u politici razoružanja dajući joj dimenziju humanizma, u kojoj ljudska sigurnost ima središnje mjesto. Pored sudjelovanja u multilateralnim političkim procesima razoružanja, nevladine organizacije planiraju, organiziraju i izvode aktivnosti iz različitih područja humanitarnog razoružanja neposredno. Takvo njihovo djelovanje na političkoj i operativnoj razini humanitarnog razoružanja omogućuje istovremeno komuniciranje sa državama i međunarodnim organizacijama sa jedne strane i sa ugroženim grupama i pojedincima sa druge strane. Svojim sudjelovanjem u širokoj lepezi područja djelovanja humanitarnog razoružanja - od političkog djelovanja na globalnoj razini, pa sve do operativnog djelovanja u ugroženim zajednicama na mikrorazini - nevladine i druge organizacije civilnog društva jačaju svoju vlastitu poziciju u mehanizmima razoružanja kojima se nastoje prevenirati opasnosti od oružja, te umanjiti posljedice njegovog djelovanja na stanovništvo” (Lisica, 2021: 149).

5. **Koncept** – „(lat. conceptus: zametak; zamisao, pojam), pismeni sastavak koji je prvi, spontani izraz nekih misli, nacrt, skica, zamisao; skup bilježaka koji služi kao podsjetnik, brzo nabačen sadržaj ili formalno nedotjeran tekst nekoga znanstvenog ili književnog djela, predavanja ili sl.“ (Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, 2021).
6. **Kooperativna društva** – „podrazumijevaju integraciju država kroz njihovo međusobno povezivanje, komunikaciju i trgovinu. Ona doprinosi njihovoj međuzavisnosti u kojoj su umanjene „tradicionalne razlike između nacionalnog i međunarodnog, između privatnog i javnog i između domaćeg i stranog. Istovremeno, međuzavisnost država predstavlja jedan od središnjih sigurnosnih izazova globalizacije kojima se umanjuje mogućnost većine država da u potpunosti i nezavisno upravljaju svojom vanjskom i unutarnjom politikom, uključujući sigurnosnu i obrambenu politiku (Kegley i Wittkopf, 2006: 64-65, prošireno prema Lisica 2021: 15-16).
7. **Krizne situacije** – „predstavljaju jedan od onih fenomena u kojima je proaktivno djelovanje, brzina donošenja odluka i upravljanje pod pritiskom od ključne važnosti, dok svako nečinjenje i ne donošenje odluka zapravo stvara još veće negativne posljedice za pojedinca, ali i za zajednicu. Međutim, posebno je važno naglasiti da odgovor na krizu mora biti vođen. Sama struktura kriznog događaja koji u današnje vrijeme zbog niza kako vanjskih tako i unutarnjih čimbenika postaje sve zahtjevnija i složenija s čestim izmjenama oblika i dinamike odgovora na krizni događaj, zahtjeva od ljudi koji upravljaju odgovorom na krizu ne samo menadžerska znanja već zahtjeva otvorenu, agilnu osobu koja je uvijek tu kada treba, zahtjeva motivatora, stvaraoca nove vrijednosti, zahtjeva zaštitnika ispravnog pristupa, etičnog partnera i kolegu” (Markt, Specijalistički rad 2021: 2).
8. **Mirovne operacije** – „termin treba koristiti u njegovom generičkom obliku, tj. da označi čitav spektar operacija za koje su UN dale saglasnost da nadgledaju sporazum o prekidu vatre i/ili kao podršku implementaciji obuhvatnih mirovnih sporazuma, uključujući i one aspekte izgradnje mira i post-konfliktne rekonstrukcije koji potpadaju pod domen novog koncepta UN – integrisanih misija“ (Dulić, 2008:103).
9. **Oružani sukob** – „jeste izraz kojim se označava obostrana upotreba oružja između dvije ili više država, odnosno različitih političkih struktura, ili, pak, suprotstavljenih grupa unutar jedne države“ (Beridan, 2009: 61).

- 10. Politika razoružanja** – „je dio međunarodne politike i predstavlja djelatnost u kojoj države, međunarodne organizacije, nevladine organizacije i drugi akteri putem procesa dogovaranja i posredovanja usklađuju različite interese radi stvaranja i jačanja zajedničkih mehanizama razoružanja, a u cilju osiguravanja i jačanja svjetskog mira i sigurnosti“ (Lisica, 2021: 39).
- 11. Post-konfliktna situacija** – „je period koji slijedi nakon oružanog sukoba gdje se društva suočavaju s raznim izazovima, kao što su obnova infrastruktura i ponovna izgradnja, te pomirenja koja će obezbjediti dugoročan mir, stabilnost i razvoj“ (Ujedinjeni narodi, 2000: 6).
- 12. Razoružanje** – “razoružanje obuhvaća strukturu, funkcije i politiku razoružanja različitih aktera međunarodnog sustava sigurnosti (međunarodnih organizacija na čelu sa Ujedinjenim narodima, država, nevladinih organizacija i drugih aktera), međunarodne konvencije i druge ugovore iz područja neproliferacije i kontrole oružja, te mehanizme razoružanja usmjerene prema ograničavanju, smanjenju ili ukidanju vojnih snaga, radi sprječavanja nepotrebnih žrtva i patnji ljudi i smanjenja rizika od oružanih konflikata i rata. Mehanizme razoružanja čine mjere, postupci i aktivnosti političke, vojne, ekonomske, pravne i tehničko-tehnološke prirode, uključujući upravljanje zalihama i uništavanje viškova oružja, prikupljanje, kontrolu, dokumentiranje i uklanjanje oružja, streljiva i drugog eksploziva tijekom oružanog konflikta ili nakon njega koje su zadržali demobilizirani borci ili je u nelegalnom posjedu civilnog stanovništva ili se radi o eksplozivnim sredstvima zaostalim nakon rata u područjima gdje se borbeno djelovalo (Beridan i dr.. 2001: 330, proširena prema Lisica, 2021: 35).
- 13. Razvojna pomoć** – „razvojna pomoć u suvremenom kontekstu podrazumijeva pomoć kojom razvijene zemlje pomažu nerazvijenima da dosegnu njihov nivo blagostanja i napretka. Takva pomoć u većini slučajeva odnosi se na financijsku pomoć vlade države koja istu pomoć inicira. No bitno je za naglasiti širi kontekst pomoći pa stoga razvojna pomoć ima različite aspekte poput transfera znanja i prenošenja iskustva, pomoć u poticanju razvoja civilnog društva, pomoć u procesu donošenja javnih politika itd. (Štula, Doktorska disertacija 2022: 1).
- 14. Sigurnosni rizici** – „spadaju u rizike koji su proizvod ljudskog djelovanja i kojima su izvori namjerno izazvane prijetnje, čiji nositelji posjeduju određenu sposobnost za akcije s potencijalno štetnim ishodom kojima se ugrožavaju ljudi, imovina i društvo u cjelini“ (Lisica, 2021: 237).

15. Sigurnost – „pojam vrlo širokog značenja. Podrazumijeva općenito stepen zaštićenosti: ljudi od različitih oblika njihova ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova njenog ugrožavanja, a naposljetku sigurnost podrazumijeva stepen zaštite od ugrožavanja na planetarnom i kosmičkom nivou života općenito i ljudskog roda u cjelosti. Svi nivoi sigurnosti: planetarni, državni i sigurnost čovjeka – pojedinca, te materijalnih i kulturnih dobara, predstavljaju neraskidivu cjelinu“ (Beridan, 2001: 348-349).

16. Triple Nexus – „je koncept koji predstavlja povezanost između humanitarne pomoći, razvoja i sigurnosti u zemljama, njihovo usklađivanje radi poboljšanja društvenog i ekonomskog sektora i rješavanja mogućih konfliktnih situacija“ (DuBois, 2020: 3).

2.4 Ciljevi istraživanja

Svaka ljudska djelatnost i aktivnost ima određenu svrhu i cilj. Na osnovu relevantne literature, potrebno je pokazati da li je koncept *Triple Nexus* djelotvoran u mirovnim i humanitarnim intervencijama. Analizom i obradom literature moći ćemo otkriti da li zaista koncept *Triple Nexus* može poslužiti kao instrument za jačanje globalnih humanitarnih, razvojnih i mirovnih intervencija. Ciljevi istraživanja mogu biti naučni i društveni.

2.4.1 Naučni ciljevi

Naučni ciljevi istraživanja:

1. U teoretskom smislu, analizirati i opisati poveznice između *Triple Nexus-a* i njegovih dimenzija sa razoružanjem i politikom razoružanja.
2. Objasniti u kojoj mjeri se koncept *Triple Nexus* koristi u današnjici, te sve njegove prednosti i nedostatke s aspekta primjene politike razoružanja.
3. Izvršiti klasifikaciju humanitarnog razoružanja integrisanog u *Triple Nexus*.
4. Ocijeniti koji su budući pravci u kojima će se koncept *Triple Nexus* kretati, njegova upotreba i održavanje u politici razoružanja.

2.4.2 Društveni ciljevi

Društveni ciljevi istraživanja:

1. Utvrditi da li će korištenje koncepta *Triple Nexus* povezati humanitarno razoružanje sa humanitarnim i mirovnim intervencijama tokom ili nakon procesa razoružanja.
2. Utvrditi bitne korake u procesima humanitarnih i mirovnih intervencija, te njihov učinak u procesu razoružanja i politici razoružanja.
3. Utvrditi koja bi to mogla biti buduća kretanja humanitarnih i mirovnih intervencija u procesu razoružanja i politici razoružanja.

2.5 Sistem hipoteza i varijabli

2.5.1 Generalna hipoteza

Primjena koncepta Triple Nexus u razoružanju i politici razoružanja još uvijek nije oblikovana, niti u teorijskom niti u praktičnom nivou. To se posebno odnosi na zajedničke mehanizme Triple Nexus-a za jačanje sigurnosti, razvoja i mira, te njihovo povezivanje sa humanitarnim razoružanjem u mirovnim operacijama i humanitarnim intervencijama tokom i nakon oružanih sukoba.

2.5.2 Posebne hipoteze

H1 – Širi se krug sudionika koji trebaju sudjelovati u planiranju, pripremi i provedbi humanitarnih intervencija i mirovnih operacija. Taj višedimenzionalni pristup stvara uslove za dugotrajan mir, opću i ljudsku sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje.

H2 – Humanitarno razoružanje još uvijek predstavlja dominantno post-konfliktno djelovanje. Njegova temeljna svrha predstavlja sprječavanje patnje, zaštita zdravlja, života i dostojanstva civilnog stanovništva od posljedica oružanih sukoba, što determinira njegovo buduće integriranje u mirovne operacije.

H3 – Najveći broj slučajeva savremenih politika razoružanja je usmjeren na jačanje mira, sigurnosti i stvaranja uslova za društveni i ekonomski razvoj, što ih čini kompatibilnim konceptu Triple Nexus-a.

Tabela 1. Sistem hipoteza i varijabli

<p>Generalna hipoteza: Primjena koncepta <i>Triple Nexus</i> u politici razoružanja još uvijek nije oblikovana, niti u teorijskom niti u praktičnom nivou. To se posebno odnosi na zajedničke mehanizme <i>Triple Nexus-a</i> za jačanje sigurnosti, razvoja i mira i njihovo povezivanje sa humanitarnim razoružanjem u mirovnim operacijama, te humanitarne intervencije tokom i nakon oružanih sukoba</p>		
Nezavisna varijabla	Intervenirajuća varijabla	Zavisna varijabla
<ol style="list-style-type: none"> 1. Humanitarne intervencije i mirovne operacije <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Humanitarne intervencije <ol style="list-style-type: none"> 1.1.1. Planiranje, priprema i izvođenje 1.1.2. Snage 1.2. Mirovne operacije <ol style="list-style-type: none"> 1.2.1. Planiranje, priprema i izvođenje 1.2.2. Snage 2. Oružani sukobi <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Karakteristike 2.2. Posljedice 2.3. Sudionici 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razoružanje i politika razoružanja <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Politika razoružanja 1.2. Mehanizmi razoružanja Ujedinjenih naroda <ol style="list-style-type: none"> 1.2.1. Struktura 1.2.2. Područje djelovanja 1.2.3. Rezultati 1.3. Humanitarno razoružanje <ol style="list-style-type: none"> 1.3.1. Područje djelovanja 1.3.2. Rezultati 1.3.3. Sudionici 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koncept i mehanizmi <i>Triple Nexus-a</i> <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Koncept povezivanja mira, sigurnosti i razvoja 1.2. Mehanizmi <i>Triple Nexus-a</i> 1.3. Efekti primjene <i>Triple Nexus-a</i> 1.4. Sudionici
<p>H1: Širi se krug sudionika koji trebaju sudjelovati u planiranju, pripremi i provedbi humanitarnih intervencija i mirovnih operacija. Taj višedimenzionalni pristup stvara uslove za dugotrajan mir, opću i ljudsku sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje.</p>		
Nezavisna varijabla	Zavisna varijabla	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Humanitarne intervencije <ol style="list-style-type: none"> 1.1.1. Planiranje, priprema i izvođenje 1.1.2. Snage 2. Mirovne operacije <ol style="list-style-type: none"> 2.1.1. Planiranje, priprema i izvođenje 2.1.2. Snage 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sudionici <i>Triple Nexus-a</i> 2. Sudionici humanitarnog razoružanja 	
<p>H2: Humanitarno razoružanje još uvijek predstavlja dominantno post-konfliktno djelovanje. Njegova temeljna svrha predstavlja sprječavanje patnje, zaštitu zdravlja, života i dostojanstva civilnog stanovništva od posljedica oružanih sukoba, što determinira njegovo buduće integriranje u mirovne operacije.</p>		
Nezavisna varijabla	Zavisna varijabla	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Mirovne operacije 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Humanitarno razoružanje 	
<p>H3: Najveći broj slučajeva savremene politike razoružanja je usmjeren na jačanje mira, sigurnosti i stvaranja uslova za društveni i ekonomski razvoj, što ih čini kompatibilnim konceptu <i>Triple Nexus-a</i>.</p>		
Nezavisna varijabla	Zavisna varijabla	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Politika razoružanja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koncept <i>Triple Nexus</i> 	

2.6 Metode i postupci istraživanja

Metoda naučnog istraživanja se može promatrati kao put i način dolaska do naučne spoznaje o pojavama i procesima.

2.6.1 Opštenaučne metode

Metoda dedukcije – „Metoda dedukcije je strategija zaključivanja koja se koristi za izvlačenje logičkih zaključaka iz niza pretpostavki ili principa. U tom smislu, to je misaoni proces koji ide od opšteg (zakona ili principa) do posebnog (konkretnih pojava ili činjenica). Prema deduktivnoj metodi, zaključak je unutar premise o kojoj je riječ, ili, drugim riječima, zaključak je posljedica ovih“ (Poper, 1973: 64, prošireno prema Mitrović. Đ 2021: 9). Humanitarno razoružanje predstavlja nužni proces zbog prijetnji koje određene vojne aktivnosti predstavljaju po civile. Metoda dedukcije pruža jasnu opravdanost humanitarnih intervencija u cilju zaštite ljudskih prava i kontrolu situacije u određenim konfliktnim područjima.

Metoda indukcije – „Indukcija je logička metoda tj. vrsta posrednog zaključka kod kojeg se polazi od pojedinačnog ka opštem. To znači da ono što važi za svaki pojedinačni slučaj jedne vrste, važi za cijelu vrstu. Induktivni zaključak se dijeli na potpun i nepotpun. Ako se u premisama (polazni sud) nabroji svaki pojedini slučaj neke vrste pa se zaključi o cijeloj vrsti, onda je to potpuna indukcija. Ako se na osnovu nekoliko primjera neke vrste zaključi o čitavoj vrsti onda je to nepotpuna indukcija. Ako su sve premise istinite onda je u potpunoj indukciji sigurno istinit i zaključni sud. To ne možemo tvrditi za nepotpunu indukciju“ (Holland, Holyoak, Nisbett, Thagard, 1989, prošireno prema Mitrović Đ. 2021: 9). Humanitarno razoružanje predstavlja korisnu strategiju za smanjenje štete civilima u konfliktnim područjima. Metoda indukcije omogućava izvođenje općih zaključaka o korisnosti i učinkovitosti humanitarnog razoružanja i humanitarnih intervencija na temelju specifičnih situacija i iskustava iz prošlosti.

Metoda analize – „Analiza je traženje veze, uzroka i posljedice te izvođenje zaključka pomoću rastavljanja cjelovitoga na sastavne elemente. To je postupak pri kojem se pomoću razlaganja ili razdvajanja „djelatnost subjekta postupno razvija od neke kompleksne cjeline, kao polazne tačke istraživanja, ka pronalaženju i utvrđivanju elemenata, sadržaja, činitelja datog objekta i odnosa tih činitelja u njemu“ (Žugaj, 2006: 50). Analiza humanitarnog razoružanja može uključivati razmatranje tehničkih, ekonomskih i političkih faktora povezanih s uništavanjem oružja kako bi se spriječila daljnja opasnost po civile.

Analiza humanitarnih intervencija može obuhvatiti razmatranje historije prethodnih intervencija, uloge međunarodnih institucija i pravnih okvira koji regulišu takve akcije.

U osnovi, metoda analize omogućava dublje razumijevanje složenih aspekata humanitarnog razoružanja i humanitarnih intervencija, što pomaže donosiocima odluka da donesu konkretne i ispravne odluke.

Metoda sinteze – „Sinteza je obrnut postupak od analize. To je postupak objedinjavanja. Sinteza sadrži postupke u kojima djelatnost subjekta postepeno teče od jednostavnog, apstraktnog, kroz spajanje i povezivanje ka konstruisanju ili rekonstruisanju cjelovitog objekta, pojave ili događaja“ (Žugaj, 2006: 56). Metoda sinteze u kontekstu humanitarnog razoružanja i mirovnih intervencija predstavlja proces smanjenja rizika po civile, bezbjednosti u konfliktnim situacijama i dugotrajnom očuvanju mira.

Metoda statistike – „Statističke metode primjenjuju se u svim znanstvenim disciplinama i područjima znanosti. Njezina uloga se ogleda u opisivanju, ali i u uzročno posljedičnom objašnjavanju istraživanih pojava. Važnost statističke metode proizlazi i iz činjenice da se „jedino pomoću statističke metode mogu na relativno egzaktn način saznati opća određenost, pravilnosti i zakonitosti masovnih pojava“ (Zelenika, 2000: 342). Metodom statistike ćemo prikupiti sve bitne informacije vezane za praćenje i analizu nasilja, procjenu potrebe za humanitarnom pomoći, praćenje kršenja ljudskih prava i efikasnost humanitarnih intervencija, kako bi se donosiocima odluka dao jasan uvid u kompleksnost situacije u konfliktnim područjima.

Metoda komparacije – „Komparacija je veoma značajan instrument saznavanja. Bez komparacije teško je razumjeti suštinsku razliku u odnosu na posmatrane pojave kako u odnosu jedne na drugu, tako i u primjeni kroz određeni vremenski period“ (Mitrović Đ. 2021: 10). Primjer primjene metode komparacije u kontekstu humanitarnog razoružanja može uključivati upoređivanje rezultata iz različitih regija ili vremenskih perioda kako bi se identificirali najučinkovitiji pristupi. U slučaju humanitarnih intervencija, metoda komparacije može pomoći u shvaćanju kako različiti pristupi imaju različite posljedice u različitim političkim i kulturnim kontekstima. Ova metoda omogućava stvaranje odluka putem dubokog razumijevanja kroz usporedbu i kontrastiranje relevantnih elemenata u različitim situacijama. Na temelju upoređivanja i analize, donose se zaključci o tome šta je funkcionisalo u prošlim situacijama humanitarnog razoružanja i intervencija te kako se te spoznaje mogu primijeniti u budućim situacijama.

2.6.2 Analiza sadržaja dokumenata

„Analiza sadržaja dokumenata kao naučna metoda, relativno malo se koristi u procesu istraživanja u političkim naukama. Nerijetko, o njoj će se govoriti kao o tehnici, ili samo o postupku i načinu analize sadržaja u sociologiji. U istraživanju u političkim naukama, ova metoda je prisutna u fazi prikupljanja podataka kao efikasna operativna metoda, ali nije dovoljno zastupljena u ostalim fazama procesa naučnog istraživanja“ (Pajović, 2016, prošireno prema Mitrović Đ. 2021:10). Imajući u vidu da će istraživanje biti teorijskog karaktera, metodom analize sadržaja dokumenata će se dati pregled svih bitnih dokumenata, izvještaja, web-stranica i svih drugih bitnih dokumenata i istraživanja koja će omogućiti prikupljanje i interpretaciju informacija i dati jasan uvid u humanitarno razoružanje i humanitarne intervencije tokom i nakon oružanih sukoba.

Na osnovu metoda i analize sadržaja dokumenata, kroz rad će se spomenuti i obraditi sljedeće:

1. Humanitarne intervencije na području Balkana, kao i ostali dokumenti koji se bave humanitarnim razoružanjem i humanitarnim intervencijama tokom i nakon oružanog konflikta.
2. Humanitarne intervencije na području Azije, kao i ostali dokumenti koji se bave humanitarnim razoružanjem i humanitarnim intervencijama tokom i nakon oružanog konflikta.
3. Humanitarne intervencije na području Afrike, kao i ostali dokumenti koji se bave humanitarnim razoružanjem i humanitarnim intervencijama tokom i nakon oružanog konflikta
4. Izvještaji UN-a o korištenju humanitarnog razoružanja i samom načinu djelovanja humanitarnih intervencija.
5. Zvanični izvještaji vladinih institucija o oružanim sukobima, te humanitarnim razoružanjima i intervencijama.
6. Postojeći podaci o trenutnim humanitarnim intervencijama i razoružanjima, broju žrtava, uticaju na svijet i okolinu, kao i količinu učinkovitosti koju su humanitarne intervencije i razoružanja donijele sa sobom tokom i nakon oružanih konflikata.

3. HUMANITARNE INTERVENCIJE I MIROVNE OPERACIJE U KONTEKSTU ORUŽANIH SUKOB

Humanitarne intervencije i mirovne operacije predstavljaju ključne elemente međunarodne politike i sigurnosti u kontekstu oružanih sukoba. Bitno je naglasiti da su humanitarne intervencije i mirovne operacije duboko integrisane u međunarodnoj politici i sigurnosti, gdje se velika pažnja posvećuje razmatranju operacija i koordinaciji između međunarodnih aktera kako bi se postiglo očuvanje mira i zaštite ljudskih prava u područjima pogođenim oružanim sukobima.

Početak 21. stoljeća, svijet se suočava s kompleksnim izazovima koji su povezani s oružanim sukobima i kršenjem ljudskih prava. U takvim okolnostima, humanitarne intervencije i mirovne operacije postaju ključni element međunarodne politike s ciljem zaštite civila, očuvanja mira i stabilnosti. Potrebno je analizirati svrhu, izazove i doprinos međunarodnoj zajednici koje daju humanitarne intervencije i mirovne operacije u kontekstu oružanog sukoba. Odnos između humanitarnih intervencija i mirovnih operacija postaje jasna onda kada se prepoznaju situacije u kojima nasilje i kršenje ljudskih prava postaju prepreka za postizanje mira i stabilnosti. U tom kontekstu, humanitarne intervencije služe za zaštitu civila i zaustavljanje eskalacije sukoba, dok mirovne operacije imaju ulogu zaštite civilnog stanovništva.

Mirovne operacije omogućavaju dugotrajno rješavanje sukoba, obnovu društva u cjelini i izgradnju mira, dok je svrha humanitarnih intervencija hitan prekid sukoba, zaštita i sprječavanje nepotrebnih patnji civilnog stanovništva. Humanitarne intervencije i mirovne operacije imaju brojne izazove koji se stavljaju pred njih. Osnovni izazov predstavlja suverenitet država i legitimnost upotrebe sile u cilju zaštite civila. Također, potrebno je pažljivo izvršiti planiranje, koordinaciju i saradnju između međunarodnih aktera kako bi se izbjegla eskalacija sukoba. Bez obzira na izazove, poveznica koja se stvara između humanitarnih intervencija i mirovnih operacija doprinosi značajnom očuvanju mira i zaštiti ljudskih prava u područjima pogođenim oružanim sukobima. Međunarodnoj zajednici se otvaraju vrata da blagovremeno odgovara na krize i pomaže spašavanju ljudskih života.

3.1 Definicija oružanih sukoba

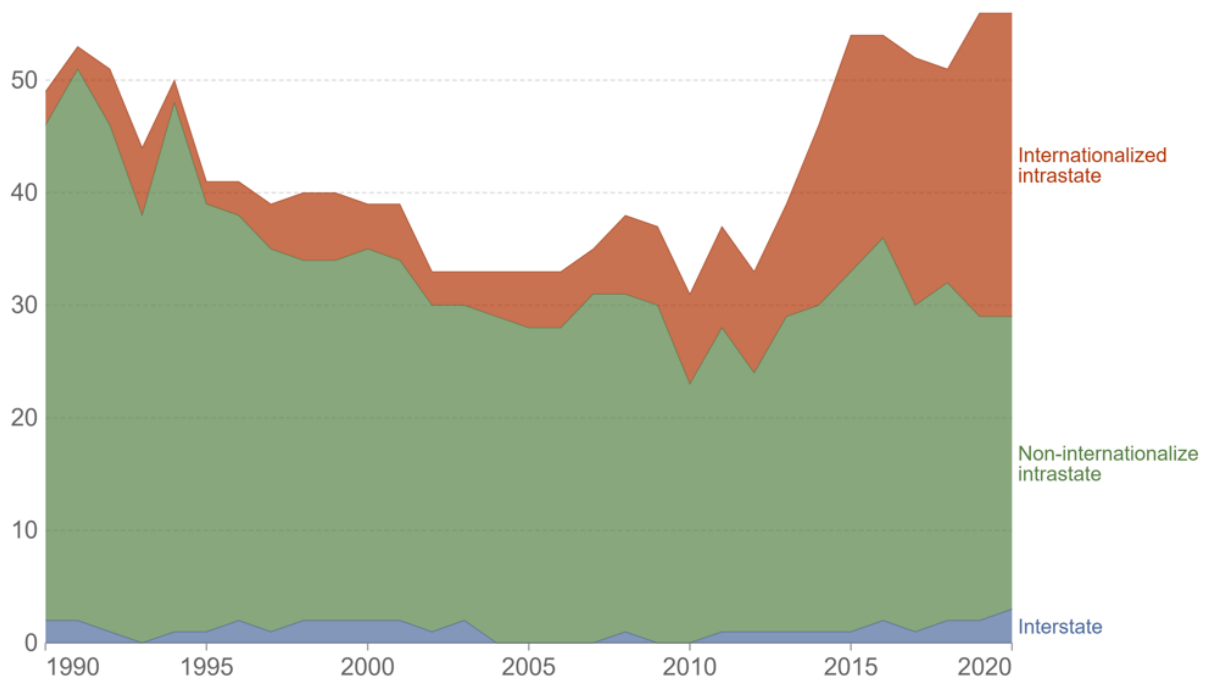
Oružani sukob predstavlja pojavu u kojoj se sukobljavaju različite grupe koristeći oružje ili nasilje kao sredstvo za ostvarivanje svojih ciljeva. Ovi sukobi se pojavljuju u različitom obliku i vremenskom okviru, te s različitim uzrocima i posljedicama koje mogu biti lokalnog ali i međunarodnog karaktera (sukobi, ratovi). Gotal (2007, prošireno prema Brzica, 2018: 33), smatra da su se kroz historiju mnogi teoretičari bavili izučavanjem rata kao društvenog fenomena, te iz toga proizilazi mnoštvo definicija koje su pokušale obuhvatiti sve aspekte ratovanja kao stalno prisutnog čimbenika ljudske civilizacije.

Rat predstavlja prirodnu pojavu društvene egzistencije i skup aktivnosti različitih vlasti koje imaju različite želje i namjere. Glavni cilj ratovanja jeste nametanje vlastite volje i želje drugoj strani upotrebom sile. Parker (1996: 43) govori o tome da je nakon završetka Drugog svjetskog rata, došlo do urbanizacije vojnih operacija kao što je svjetska populacija i preseljavanje seoskog stanovništva u gradove. Samim tim, porastom globalne urbane populacije zemalja u razvoju, dolazi do političke i društvene ranjivosti koje unose nemire, katastrofe i upotrebu oružanih sukoba.

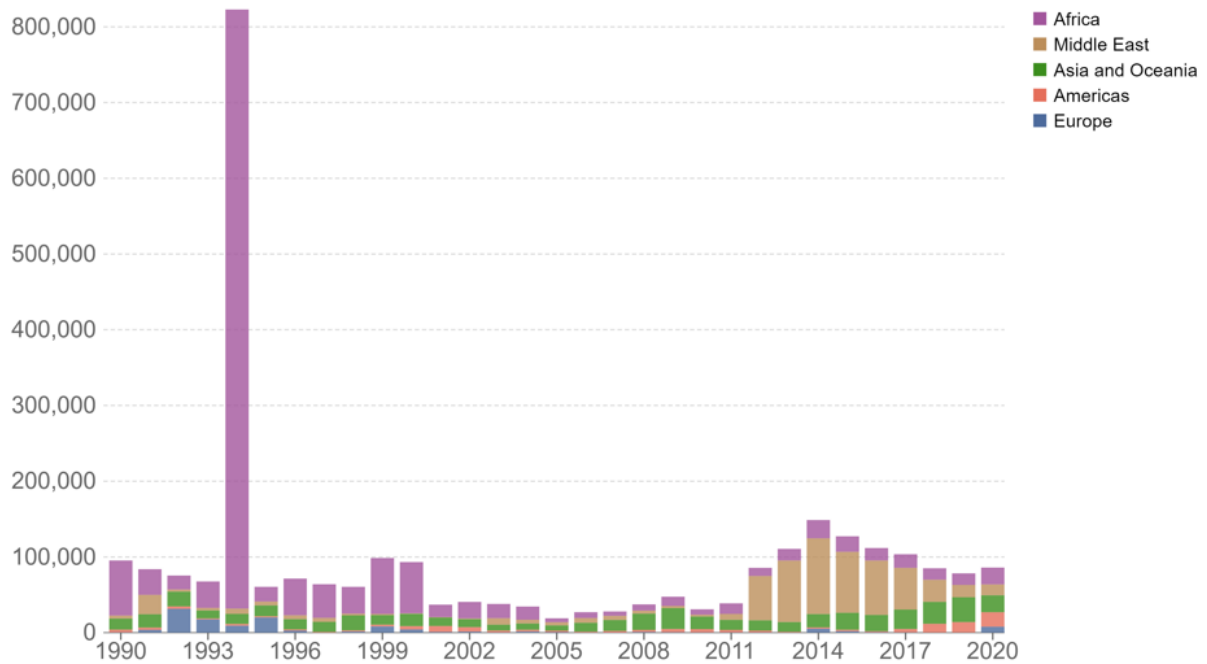
„Sukob supersila za vrijeme Hladnog rata se, između ostalog, odražavao u obliku oružanih sukoba drugih država koji su imali prividne uzroke unutarnjeg karaktera. Ovakvi oružani sukobi između i unutar država još uvijek traju i predstavljaju naslijeđe Hladnog rata“ (Lisica, 2021: 118).

ICRC (International Committee of the Red Cross; 2023) govori o tome da je sukob zasnovan na činjeničnom stanju, gdje se narodi bore protiv kolonijalne dominacije, stranačke okupacije ili rasističkih režima u ostvarivanju svog prava na samoopredjeljenje. Međunarodni oružani sukobi nastaju kada jedna ili više država upotrebljava oružanu silu protiv druge države, bez obzira na razlog. Za upotrebu oružanog sukoba nije potrebno neslaganje u određenim situacijama ili objava ratovanja.

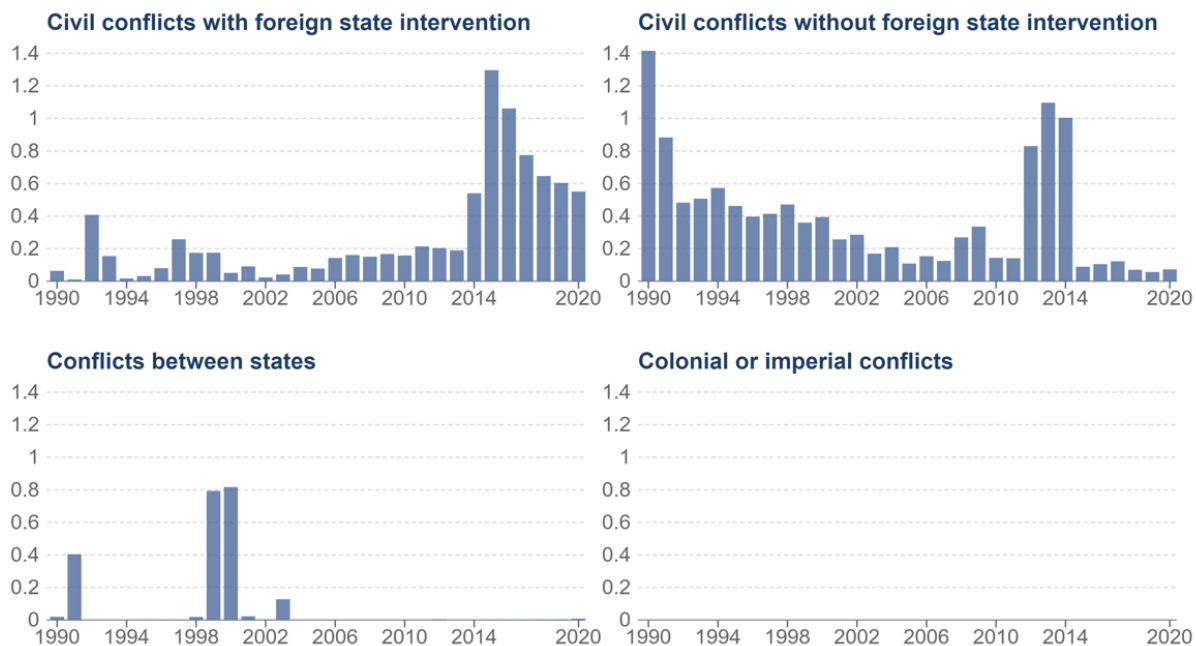
„Oružani sukob u državi je sporna nekompatibilnost koja se odnosi na vladu ili teritoriju gdje postoji upotreba oružane sile između dvije strane, od kojih je barem jedna vlada države (UN-Oružani sukobi i njihove posljedice, 2018: 207). Mogućnost postojanja oružanog sukoba, kao i mogućnost primjene međunarodnog humanitarnog prava zavisi isključivo od stvarnih dešavanja na terenu.

Grafikon 1: Broj oružanih sukoba u periodu od 1990. do 2020. godine (Izvor: UCDP (2023), <https://ucdp.uu.se/downloads/index.html>, pristupljeno 23.09.2023.godine)

Grafikon 2: Broj smrtnih slučajeva u oružanim sukobima u periodu od 1990. do 2020 godine (Izvor: UCDP (2023), <https://ucdp.uu.se/downloads/index.html>, pristupljeno 23.09.2023.godine)

Grafikon 3: Stopa smrtnosti oružanih sukoba prema vrsti u periodu od 1990. do 2020. godine (Izvor: OWID baziran na PRIO i UCDP (2023), <https://www.prio.org/data/1>, <https://ucdp.uu.se/downloads/index.html#battlerelated>, pristupljeno 23.09.2023.godine)

3.1.1 Karakteristike oružanih sukoba

Oružani sukobi u periodu od 1990. do 2020. godine su obilježeni nizom različitih pojava koje su oblikovale globalni geopolitički pogled i međunarodnu sigurnost. Neke od karakteristika oružanih sukoba ovog perioda su:

1. **Raspad Sovjetskog Saveza i Jugoslavije:** Krajem 1980-tih i početkom 1990-tih godina, Sovjetski Savez i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija su se raspali, što je dalo za rezultat niz oružanih sukoba na prostoru bivših država članica. Sukobi su izazvali etničku i nacionalnu napetost (UNHCR, European Series: 1997).
2. **Ratovi na Bliskom Istoku:** Brojni oružani sukobi koji su izazvali izbjegličke krize i imale veoma visok globalni uticaj (Rat u Iraku, Afganistanu, građanski rat u Siriji i Jemenu), (CSIS, The Long-Term Civil Challenges and Host Country Threats from „Failed State“ Wars: 2019).
3. **Terorizam:** Terorističke organizacije poput Al-Qaide i kasnije ISIS-a, stvaraju paradržavu i počinju oružani sukobi u čijoj je pozadini terorizam.
4. **Unutardržavni sukobi:** Mnoge države su se suočavale s unutardržavnim sukobima, koji su često bili povezani s etničkim, vjerskim ili političkim motivima. Primjeri toga se ogledaju ratom u Ruandi, Sudanu i Demokratskoj Republici Kongo (Harbom. L, Wallenstein P., Patterns of major armed conflicts 2009: 121).

5. **Tehnološki napredak:** Napredak vojne tehnologije, uključujući razvoj dronova i cyber napada, promijenio je cjelokupnu dinamiku oružanih sukoba.
6. **Masovne izbjegličke krize:** Oružani sukobu su izazivali masovne izbjegličke krize, gdje su milioni ljudi bili prisiljeni napustiti svoje domove, te tražiti sigurnost svojih najbližih i vlastitu sigurnost u drugim zemljama.
7. **Mentalitet asimetričnog ratovanja:** „Terorističke i pobunjeničke grupe su često koristile taktiku asimetričnog ratovanja, koristeći se terorističkim napadima i gerilskim operacijama kako bi se suprotstavile jačim i bolje opremljenim vojnim silama“ (Barić, 2010: 12-13).

3.1.2 Posljedice

Trajne posljedice oružanih sukoba se ogledaju u broju ljudskih žrtava, raseljavanju, ekonomskim i humanitarnim krizama, društvene i političke promjene, te psihološki i međunarodni uticaj. Oružani sukobi mogu imati ozbiljne i trajne posljedice, kako za pojedince, tako i za društva i nacije u cjelini. Izbjegličke krize, teroristički napadi sukobi globalnih i regionalnih velesila, predstavljaju posljedice jednih od najvećih i najnasilnijih oružanih sukoba koji su se dešavali u prošlosti. „Posljedice oružanih sukoba savremenog doba predstavljaju ubistva, zloupotrebu mentalnog oštećenja, glad, te povećanje infekcija i zaraza. Nadalje, oružani sukobi uništavaju infrastrukturu, školstvo i zdravstvo, biosferu, ostavlja ekonomske i trajne političke posljedice, povećavaju traume, te utiču na raseljavanje i migracije“ (Gates, Development Consequences of Armed Conflict, 2012: 1713).

3.1.3 Sudionici

Oružani sukobi uključuju različite skupine koje se takmiče ili sukobljavaju radi kontrolisanja određene teritorije, resursa ili političkog uticaja. Sudionici variraju u zavisnosti od prirode sukoba, regije u kojoj se sukob pojavljuje i osobina od kojih je sačinjen. Najčešći sudionici oružanih sukoba su:

- Državne institucije (vlade, vojska);
- Separatističke grupe;
- Pobunjeničke grupe;
- Terorističke organizacije;
- Međunarodne organizacije (UN) i civilno stanovništvo.

3.2 Humanitarne intervencije

„Termin „intervencija“ vodi porijeklo od latinske riječi *intervenire* "doći između" i strogo leksički posmatrano ona bi trebalo da ima neutralno značenje. Međutim, intervencija je u potpunosti izgubila takvo neutralno značenje, i osim malog broja pisaca koji joj pridaju benignu konotaciju, većina, gdje spadaju i međunarodni pravници, ovim terminom označava nelegitimnu aktivnost. Međutim, intervencija je i dalje sačuvača jednu od svojih izvornih karakteristika – temporarni karakter, odnosno vremensku ograničenost“ (Otte, 1995: 5, prošireno prema Raičević, 2008: 15).

U međunarodnom pravu postoji dosta neslaganja oko statusa i samog pojma humanitarnih intervencija. Veoma je važno definisati i razgraničiti takve vrste intervencija od svih ostalih vrsta koje po svojoj prirodi djeluju potpuno drugačije, te koje nemaju isti tretman u međunarodnom pravu. Humanitarne intervencije se odnose na vojne ili političke akcije koje se poduzimaju s ciljem zaštite i pomoći civilima u zemljama pogođenim humanitarnom krizom, kao što su ratovi, genocidi, prirodne katastrofe ili druge krize koje na bilo koji način ugrožavaju živote i osnovna ljudska prava.

Humanitarne intervencije služe za sprječavanje ili zaustavljanje ozbiljnih ili masovnih kršenja ljudskih prava. Ukoliko do intervencije dolazi isključivo zbog zaštite ljudskih prava, onda joj se može dodati riječ „humanitarna“. Međutim, problemi se javljaju u slučaju kad strana koja interveniše ima mješane motive i interese prilikom intervenisanja. U takvim situacijama, onaj ko sprovodi humanitarnu intervenciju ima humanitarne motive, ali pored njih ima političke, ekonomske, vojne ili neke druge interese.

„Prema najširim shvatanjima, pod humanitarnom intervencijom se podrazumijeva i akcija pružanja humanitarne pomoći osobama čiji opstanak zavisi od te pomoći“ (Scheffer, 1992: 267, prošireno prema Raičević, 2008: 19). Da bi se postigla humanitarna intervencija, takva intervencija se mora preduzeti u cilju zaštite ljudskih prava koja su ugrožena ozbiljnim kršenjima. Istovremeno, nije važno da li su se ova kršenja dogodila u oružanom sukobu ili u mirnodopskom vremenu.

U 21. stoljeću se razvija koncept „odgovornosti za zaštitu“ (Responsibility to Protect – R2P), kreiran od strane Međunarodnog komiteta za intervencije i državni suverenitet (ICISS), koji ima za cilj da međunarodna zajednica interveniše u cilju zaštite civilnog stanovništva od masovnih zločina, uključujući genocid, zločine protiv čovječnosti i etničko čišćenje“ (ICISS-International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001).

Imajući u vidu sve navedeno, humanitarna intervencija se može definisati kao: „**prisilna akcija država koja uključuje upotrebu vojne sile u drugoj državi bez saglasnosti njene vlade, sa ili bez autorizacije od strane Savjeta bezbjednosti UN, a u cilju sprječavanja ili zaustavljanja teškog i masovnog kršenja ljudskih prava ili međunarodnog humanitarnog prava.**“

Ukoliko se krene od pretpostavke da je glavni cilj humanitarne intervencije zaštita ljudskih prava, ne postoji razlog da se takve odobrene intervencije ne uključe u pojam humanitarnih intervencija. Humanitarne intervencije su danas još uvijek predmet rasprava i razmatranja u međunarodnim odnosima i pravima, gdje njihova primjena varira u zavisnosti od specifičnih situacija i političkih odluka međunarodnih aktera.

3.2.1 Planiranje, priprema i izvođenje humanitarnih intervencija

Planiranje humanitarnih intervencija nerijetko podrazumijeva učešće vlada država, međunarodnih organizacija, humanitarnih organizacija, nevladinih organizacija, vojnih snaga i različitih institucija civilnog društva. S obzirom da nema jedinstvenog pristupa planiranja i angažiranja snaga i sredstava za humanitarne operacije u mnogobrojnim organizacijama, moramo naglasiti da će ovdje biti istaknute osnovne procedure i organizacijski nivoi za planiranje humanitarnih operacija.

Humanitarna operacija je „mirovna operacija usmjerena na olakšavanje i ublažavanje ljudske patnje na mjestima i područjima gdje odgovorne lokalne civilne vlasti ne mogu ili ne žele podržati nužne uvjete za opstanak stanovništva“ (struna.ihjj.hr/naziv/humanitarna-operacija/33897 preuzeto 21.09.2023, prošireno prema Lisica i Bajramović, 2021: 144). Osnovu međunarodnog okvira čine Ujedinjene nacije (UN) kao međunarodna organizacija osnovana 1945. godine radi održavanja i zaštite mira i sigurnosti, razvijanja saradnje u svim oblastima života i stvaranja humanih odnosa među ljudima. Trenutno 193 države su članice ove organizacije čiji se rad odvija kroz Generalnu skupštinu, Vijeće sigurnosti, Ekonomsko i društveno vijeće, Upravni savjet, Međunarodni sud pravde i UN sekretarijat (un.org/en/about-us preuzeto 21.09.2023., prošireno prema Lisica i Bajramović, 2021: 144).

Među mnogobrojnim organizacijama i agencijama UN-a, najpoznatije su: UNDP (Razvojni program Ujedinjenih nacija), UNICEF (Dječiji fond Ujedinjenih nacija), UNHCR (Migracijska agencija Ujedinjenih nacija), UNOCHA (Ured Ujedinjenih nacija za koordinaciju humanitarnih poslova), WFP (Svjetski program hrane) i WHO (Svjetska zdravstvena organizacija).

Priprema humanitarnih intervencija predstavlja proces planiranja, organiziranja i prikupljanja resursa radi što efikasnijeg odgovora na humanitarne krize. Priprema je ključna kako bi se osigurala što brža i efikasnija reakcija na krizne situacije i kako bi se minimalizirali gubici ljudskih života. „Bitna je identifikacija rizika i prijetnji u određenim regijama i zajednicama, smišljanje planova i strategija za moguće krizne situacije, obavljanje obuke i sticanje potrebnih vještina koje će biti potrebne tokom humanitarne intervencije, komunikacija i sigurnost osoba uključenih u intervenciji“ (IASC, Humanitarian programme cycle, 2020).

Izvođenje humanitarnih intervencija „predstavlja radnju koju poduzima organizacija ili organizacije kao što su države ili koalicije, koje za cilj imaju ublažavanje opsežnih ljudskih patnji unutar granica suverene države. Takva patnja je obično rezultat stvari koje vlada podstiče, omogućava ili ignoriše zloupotrebu grupa koje spadaju u njenu nadležnost. Ovakav vid zlostavljanja često ima oblik namjernog i sistemskog kršenja ljudskih prava, uključujući prisilno protjerivanje, etničko čišćenje i u najesktremnijim slučajevima, genocid. Izvođenje humanitarne intervencije se može vršiti u slučajevima kada ne postoji efikasna vlada i gdje je civilni poredak posljedično urušen“ (Britannica, History and society – Humanitarian intervention 2023, <https://www.britannica.com/topic/humanitarian-intervention>, pristupljeno 21.09.2023. godine).

3.2.2 Snage humanitarnih intervencija

Snage humanitarnih intervencija predstavljaju resursi i osobe koje međunarodne zajednice, vlade ili nevladine organizacije mobiliziraju kako bi pružile humanitarnu pomoć i zaštitile civilno stanovništvo u kriznim situacijama. Ove snage čine stručnjaci različitih oblasti potrebnih za pružanje pomoći u hitnim situacijama. Širina humanitarne intervencije značajno varira u zavisnosti od vrste krize i potrebama na terenu.

„Novi model humanitarnih intervencija podrazumijeva i proširenje uloge vojnih snaga od kojih se očekuje da sudjeluju u svim fazama i aspektima misije – od akcija zaustavljanja sukoba i nametanja mira do ispostave pomoći, zaštite civilnog stanovništva i pružanje podrške izgradnji infrastrukture i političkih institucija“ (Matić i Mikac, 2010: 59). Uloga vojske se proširila sa tradicionalnog vođenja rata na niz zadataka povezanih s humanitarnim ciljevima. Iako u mnogim područjima postoji prisutnost humanitarnih organizacija, sukobi i nasilja ne mogu biti zaustavljeni bez vojnog angažmana.

Upravljanje kriznim situacijama zahtijeva koordinisanu saradnju političkih, humanitarnih i vojnih aktera. Političke aktere predstavljaju vlade nacionalnih država, regionalne i međuvladine organizacije i pokreti osnovani od strane nacionalnih vlada. Humanitarni akteri predstavljaju neprofitabilne organizacije koje rade na principu humanosti, zaštite ljudskih života i zdravlja. Vojni akteri su nacionalne vojne snage koje se koriste kao intervencijske sile, snage regionalnih organizacija i raznoraznih koalicija, a kao primjer toga možemo navesti Ujedinjene narode. Države koje su bile uključene u primjenama sila možemo navesti: Irak, Kuvajt, Iran, Saudijska Arabija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Afganistan, Libija, Sirija i Jemen.

3.2.3 Pregled humanitarnih intervencija u periodu od 1990-te do 2020-te godine

U periodu od 1990. do 2020. godine su se desile mnoge humanitarne intervencije i krize koje su zahtijevale međunarodnu pažnju i djelovanje. Najznačajniji događaji i humanitarne intervencije ovog perioda se odnose na:

1. **Rat u Bosni i Hercegovini (1992-1995):** Ovaj sukob u bivšoj Jugoslaviji je doveo do masovnog kršenja ljudskih prava, uključujući genocid u Srebrenici. UN i NATO su intervenisali kako bi se okončao sukob i zaštitili civili (Britannica, History and society, Bosnian War 1992-1995, <https://www.britannica.com/event/Bosnian-War>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
2. **Intervencija u Somaliji (1992-1995):** UN je svojim mirovnim operacijama pokušao okončati glad i sukobe u zemlji. Međutim, misija je suočena s velikim poteškoćama i bitkama u Mogadišu (Britannica, History and society, Somalia Intervention, <https://www.britannica.com/event/Bosnian-War>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
3. **Genocid u Ruandi (1994):** U ovom genocidu je ubijeno više od 800.000 ljudi i predstavljao je ozbiljno kršenje ljudskih prava. Međunarodna zajednica je kasnila sa svojim intervencijama i nije adekvatno reagovala na ovu krizu (Britannica, History and society, Rwanda genocide, <https://www.britannica.com/event/Rwanda-genocide-of-1994>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
4. **Rat na Kosovu (1998-1999):** Sukob srpskih snaga i kosovskih Albanaca je dao za rezultat humanitarnu krizu. NATO je izvršio vazdušne napade na Srbiju kako bi se zaustavilo etničko čišćenje na Kosovu i uspostavila kontrola UN-a (Britannica, History and society, Kosovo conflict, <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>, pristupljeno 21.09.2023. godine).

5. **Intervencija u Iraku (2003):** Američka intervencija u Iraku 2003. godine je izazvala ogromne promjene u političkom pogledu Bliskog istoka, ali je i dovela do destabilizacije i nasilja u zemlji (Britannica, History and society, Iraq War, <https://www.britannica.com/event/Iraq-War>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
6. **Intervencija u Libiji (2011):** NATO je izvršio vazdušne napade kako bi podržao pobunjenike protiv režima Muammara Gaddafija. Ova intervencija je izazvala mnoge kontroverze i imala dugotrajne posljedice (Britannica, History and society, Libya Revolt of 2011, <https://www.britannica.com/event/Libya-Revolt-of-2011>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
7. **Gradanski rat u Siriji (2011):** Rat je izazvao jednu od najvećih humanitarnih kriza u novoj eri. Međunarodna zajednica nije uspjela okončati sukob, iako je dolazilo do brojnih humanitarnih intervencija. (Britannica, History and society, Syrian Civil War, www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War, pristupljeno 21.09.2023. godine).

Svaki od ovih događaja daje različite aspekte humanitarnih intervencija koji uključuju međunarodnu saradnju, politička prepucavanja, te izazove u pružanju pomoći i zaštiti civila tokom kriznih situacija.

3.3 Mirovne operacije

Mirovne operacije u oružanim sukobima predstavljaju međunarodne intervencije koje se sprovode radi očuvanja i osiguravanja stabilnosti, mira i sigurnosti u zemljama ili regijama pogođenim oružanim sukobima. Ove operacije obično uključuju sudjelovanje vojnih ili civilnih snaga iz međunarodnih organizacija, kao što su Ujedinjeni narodi (UN), regionalne organizacije kao što je NATO, Evropska unija (EU) i Afrička unija (AU) (United Nations, Maintain International Peace and Security, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security>, pristupljeno 21.09.2023. godine). Karakteristike i obim mirovnih operacija variraju u odnosu na specifičnost pojedinih kriznih situacija. Različite operacije mogu uključivati različito raspoređivanje vojnih i policijskih snaga, civilnih stručnjaka i posmatrača. Važno je raditi u skladu s međunarodnim zakonima radi postizanja uspješnih mirovnih operacija.

3.3.1 Historijski pregled mirovnih operacija

Historija mirovnih operacija je duboko urezana u historiju međunarodnih sukoba i nastojanja da se sačuva i održi mir. Od davnina pa sve do savremene globalizacije svijeta, mirovne operacije igraju ključnu ulogu u suočavanju s nasiljem, krizama i oružanim sukobima. Još u drevnim civilizacijama, postojala su pisma i ugovori na osnovu kojih su se zemlje odazivale i radi održavanja mira i saradnje.

Peris (2003: 442) govori o tome da mirovne operacije sve više postaju sastavni dio jedne globalne kulture i da su u osnovi liberalnog projekta koji donosi svoj normativni poredak i koncepte upravljanja. Iz te perspektive, možemo reći da mirovne operacije pripadaju normama liberalnog mira koje s jedne strane legitimišu jednu vrstu politika, a s druge strane delegitimišu drugu vrstu, te da su na taj način dio globalne kulture koja obuhvata formalna i neformalna pravila međunarodnog društvenog života.

„Tradicionalne operacije održanja mira predstavljaju najrazvijeniji mehanizam odgovora UN-a na konfliktne situacije“ (Dulić, 2008: 113). Tradicionalne operacije imaju najbolje rezultate kada je ostvaren mir koji je potrebno održavati i kada je operacija prihvaćena s obje strane. Ujedinjeni narodi daju radikalniji odgovor na krizne situacije, a to je kolektivno nametanje mira. Na terenu dolazi do „sive zone“, koja predstavlja tanku liniju između tradicionalnog održavanja mira i pravog ratovanja.

„Kasnih 1990-tih došlo je do značajnog proširenja mirovnih operacija pod okriljem UN-a, prije svega u Africi“ (Berdal i Malone, 2000: 89-91). Nove misije daju sasvim nove dimenzije u poređenju sa tradicionalnim mirovnim operacijama, gdje se može upotrebljavati sila kao nužno sredstvo, kako bi moglo doći do sprovođenja željenih ciljeva. Ujedinjeni narodi razvijaju model integrisanih misija čiji je fokus na humanitarnim i razvojnim ciljevima, mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda, te održavanje mira i sigurnosti.

Nove misije koje se danas provode zahtijevaju sofisticiranije vojne kapaciteta, kao što su snage za brzi odgovor, taktičku zračnu podršku i transport sredstava, roba i osoblja, naprednu obavještajnu službu i komandu, kontrolu i sisteme za komunikaciju. „U Decembru 2005. godine, integrisane misije su prihvaćene kao jedna od vrsta misija po izboru, dominantna struktura upravljanja za složene kratkoročne i srednjoročne mirovne operacije UN-a, gdje će ih Evropska unija i Afrička unija nastojati koristiti u budućim misijama“ (Dulić, 2008: 118).

3.3.2 Karakteristike mirovnih operacija u periodu od 1990-te do 2020-te godine

1. **Kvantitativni rast** – Dulić (2008: 173) govori o drastičnom povećanju broja mirovnih operacija u svijetu koje pokazuju statistike i brojevi, te o trendu rasta broja mirovnih operacija.
2. **Kvalitativne promjene** – evolucija multifunkcionalnih operacija održanja mira, upotreba sile, geografska diversifikacija raspoređenih kontingenata i oslanjanje na vojne snage (Dulić, 2008: 176).
3. **Fleksibilnost operacija** – veća fleksibilnost međunarodnih organizacija u strukturama i tipovima angažovanih snaga.
4. **Hibridne operacije** – iskorištavanje i miješanje kapaciteta različitih organizacija kako bi se generisali kombinovani odgovori na krizne situacije.
5. **Regionalizacija** – implementacija mandata UN-a je povjerena državi, grupi država, regionalnim i podregionalnim organizacijama. Ovaj trend predstavlja posljedicu finansijskih i političkih ograničenja koja ometaju odlučnije reagovanje UN-a (Dulić, 2008: 179).
6. **Podjela rada** – podjela odgovornosti omogućava svakoj strani smanjenje dijela nepotrebnog tereta, a princip komparativne prednosti sugerise da entiteti treba da se specijalizuju u stvarima u kojima bi bili relativno uspješniji.
7. **Nastajanje multifunkcionalnih operacija održanja mira** – ove operacije zahtijevaju, pored vojnih snaga, sve veći broj civila različite stručnosti i specijalizacije – sigurnost civila postaje sve teža.
8. **Kontinuirani nedostatak sredstava** – brz i intenzivan rast nametnuo je ozbiljne poteškoće kako u obezbjeđivanju neophodnih snaga i opreme, tako i finansijske probleme koji su uvijek ugrožavali misije održanja mira.
9. **Neravnoteža u doprinosu zemalja mirovnim operacijama** – savremene operacije održanja mira nameću pitanje odnosa među zemljama koje šalju svoje vojnike u misije. Zemlje u razvoju su te koje prednjače po broju svojih vojnika koje šalju u mirovne misije UN-a, dok razvijene zemlje ne šalju.
10. **Obezbjeđivanje potrebne obuke i opreme** – obezbjeđivanje potrebne opreme i obuke predstavlja za mirovne operacije sve veći izazov. UN ne posjeduje vlastitu vojnu opremu, već od kontingenata koje su obezbjedile države očekuje da ponesu sa sobom vlastitu opremu shodno listi specifikacija.

11. **Neravnoteža ponude i potražnje** – postoji veliki jaz između zahtjeva ili potražnje za snagama održanja mira i raspoložive ponude. Privatna vojna tržišta bi mogla da popune praznine u logistici i transportu, kako bi omogućile pomoć siromašnim zemljama i regionalnim organizacijama (Dulić, 2008: 190-191).
12. **Veća uloga policijskih snaga** – policija sve više ima uticaja i daje doprinos, ne samo kratkoročnom održanju reda i poretka, nego služi i kao promovitelj dugotrajne sigurnosti i stabilnosti. Smanjuje se uticaj vojske, povećava se podrška civilnom rukovodstvu, a samim tim se omogućava oblikovanje unutrašnje dinamike društva gdje se stvara osnova za trajnim mirom.
13. **Nedostatak saglasnosti i otpora prema operacijama** – mirovne operacije nailaze na sve veći politički i nasilni otpor od strane državnih i nedržavnih aktera, dok je raspoređivanje novih snaga često otežano ograničenom fleksibilnošću zemalja i organizacija koje šalju vojnike u pogledu upotrebe sile na terenu (Dulić, 2008: 192).
14. **Budući izgledi** – mirovne operacije u cilju održavanja mira i stabilnosti u svijetu, bilo pod okriljem UN-a, regionalnih organizacija ili multinacionalnih grupacija, i dalje predstavljaju jedini odgovor na rješavanje sukoba.

3.3.3 Planiranje, priprema i izvođenje mirovnih operacija

Planiranje mirovnih operacija predstavlja proces u kojem je potrebna detaljna analiza konflikta ili nekog drugog oblika krize. Potrebno je shvatiti uzroke, dinamiku sukoba i potencijalne prijetnje. Potrebno je definisati koja će biti svrha mirovne operacije, koji su njeni ciljevi i ograničenja. Planiranje operativnih resursa (ljudi, oprema, finansije, logistika) i raspoređivanje predstavljaju ključne elemente uspješnosti mirovnih operacija. Uključivanje diplomatije u mirovne operacije predstavlja neizostavan element u procesu pregovaranja i paralelnog djelovanja s vojnim operacijama. Mirovne operacije zahtijevaju saradnju između vojnih, diplomatskih i civilnih skupina (prošireno iz Holshek C. Civil-Military Coordination in Peace Operations, 2008: 13-14).

Priprema predstavlja ključan faktor u uspješnom izvršavanju mirovnih operacija. Potrebno je identificirati potencijalne prijetnje i izazove s kojima će se suočiti mirovne snage, pružiti odgovarajuće smjernice za akcije koje će se izvršiti, a pri tome sačuvati integritet mirovne operacije. Priprema mirovnih operacija predstavlja složen proces koji zahtijeva pažljivo planiranje resursa, diplomatiju i obuku. Svaki korak mirovne operacije koji se izvrši, doprinosi očuvanju mira i stabilnosti u područjima pogođenim konfliktima (<https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>, pristupljeno 22.09.2023).

Izvođenje mirovnih operacija predstavlja složen i veoma osjetljiv proces koji zahtijeva pažljivu pripremu, efikasnost u procesu implementacija i održavanje stabilnosti u konfliktnim područjima. Oružani sukob donose brojne izazove i opasnosti za mirovne snage, što dosta otežava izvođenje mirovne operacije. Izvođenje predstavlja izazovan proces, gdje je potrebno znati koji su to jasni ciljevi, koji se resursi koriste, obezbjediti visok nivo sigurnosti i kontinuirano praćenje i napredak su neophodni kako bi se moglo izvršiti prilagođavanje strategija u zavisnosti od situacije na terenu (prošireno iz United Nations Peacekeeping Operations, 2008: 19-20).

3.3.4 Snage mirovnih operacija

Glavna komponenta mirovnih operacija predstavljaju snage koje čine vojnici, policajci i civilni stručnjaci. Snage mirovnih operacija imaju zadatak da održavaju mir, štite civile, vrše obuku i da služe kao posrednici u diplomatskim pregovorima. Nedostatak resursa, složenost konflikata, prijetnje i poteškoće u postizanju konsenzusa unutar međunarodne zajednice predstavljaju neke od izazova i ograničenja s kojima se snage mirovnih operacija susreću. Međutim, kako bi postigle što veću efikasnost, ove snage se moraju suočiti s nepredvidljivošću konfliktnih situacija, te se prilagođavati kako bi mogle osigurati uspjeh i realizovati svaki uloženi napor (<https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>, pristupljeno 22.09.2023. godine).

3.3.5 Pregled mirovnih operacija u periodu od 1990-te do 2020-te godine

U periodu od 1990. do 2020. godine, svijet je svjedočio brojnim mirovnim operacijama. Različiti konflikti, građanski ratovi i međunarodni sporovi, samo su neke od pojava gdje su mirovne operacije korištene kao sredstvo za zaustavljanje nasilja i nametanje mira. Evo nekoliko bitnih mirovnih operacija koje su obilježile ovaj period:

1. **Mirovna operacija u Bosni i Hercegovini (UNPROFOR I SFOR):** Nakon raspada bivše Jugoslavije, Bosna i Hercegovina je postala meta krvavog građanskog rata. UNPROFOR (Mirovna snaga Ujedinjenih naroda) je bila prva međunarodna mirovna operacija koja je počela 1992. godine, a kasnije ju je naslijedila NATO-ova SFOR (Snage stabilizacije) operacija. Obje operacije su imale za cilj zaustavljanje nasilja, očuvanju mira i podrška da se obnovi zemlja iz temelja (NATO, Peace support operations in BiH, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52122.html, pristupljeno 21.09.2023. godine).

2. **Mirovna operacija u Ruandi (UNAMIR):** Genocid u Ruandi 1994. godine je doveo do intervencije UNAMIR-a (Misija pomoći Ujedinjenih naroda u Ruandi), u pokušaju da se zaustave ubistva i pomogne u obnovi zemlje nakon ogromne tragedije (https://peacekeeping.un.org/mission/past/unamir_b.htm, pristupljeno 21.09.2023. godine).
3. **Mirovna operacija na Kosovu (KFOR):** Nakon eskalacije sukoba na Kosovu tokom 1990-ih, NATO je izveo mirovnu operaciju 1999. godine pod nazivom KFOR (Snage Kosova) kako bi se zaustavilo nasilje i uspostavio mir na Kosovu (https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.html, pristupljeno 21.09.2023. godine).
4. **Mirovna operacija u Afganistanu (ISAF i Resolute Support):** Nakon terorističkih napada 11. Septembra 2001. godine, međunarodna zajednica je izvela mirovne operacije u Afganistanu. ISAF (Međunarodne snage pomoći za sigurnost) je imao zadatak održavanja mira i sigurnosti, dok je nedugo poslije uslijedila operacija 'Odlučna podrška' kojoj je glavni cilj bio obuka i podrška afganistanskim snagama sigurnosti (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.html, pristupljeno 21.09.2023. godine).
5. **Mirovna operacija na Haitiju (MINUSTAH):** UN-ova operacija MINUSTAH (Stabilizacijska misija Ujedinjenih naroda na Haitiju), bila je pristuna na Haitiju od 2004. do 2017. godine s ciljem očuvanja mira, podrška političkoj stabilizaciji i razvoju cjelokupne zemlje (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/minustah>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
6. **Mirovna operacija u Južnom Sudanu (UNMISS):** Nakon sticanja nezavisnosti od Sudana, Južni Sudan se suočio s brojnim i ozbiljnim unutardržavnim sukobima. UNMISS (Misija Ujedinjenih naroda u Južnom Sudanu) je uspostavljena 2011. godine kako bi se pomoglo očuvanju mira i stabilnosti u regionu (UN Mission in South Sudan, <https://unmiss.unmissions.org/about-unmiss>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
7. **Intervencija u Jemenu (2015-danas):** Rat u Jemenu je izazvao ogromnu humanitarnu krizu, uključujući glad i kolaps zdravstvenog sistema. Međunarodna zajednica je pružila potrebnu humanitarnu pomoć, ali do prekida sukoba nije došlo (Britannica, History and society, Yemen Civil War and Houthi movement, <https://www.britannica.com/event/Yemeni-Civil-War>, pristupljeno 21.09.2023).

3.4 Rezime o savremenim humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama

Savremene humanitarne intervencije i mirovne operacije predstavljaju ključne aspekte međunarodnih odnosa i sigurnosne politike. Njihov cilj jeste rješavanje kriznih situacija, sprječavanje sukoba među zemljama i pružanje humanitarne pomoći u zemljama koje su pogođene raznim konfliktima i oružanim sukobima. Humanitarne intervencije predstavljaju akcije koje međunarodna zajednica poduzima s ciljem zaštite ljudskih života, smanjenje humanitarnih katastrofa i pružanja pomoći civilima u kriznim situacijama. Humanitarne intervencije se često provode gdje se pojavljuju masovna kršenja ljudskih prava, zločini, genocidi i gdje postoje opasnosti od ugrožavanja mira i sigurnosti. Međunarodna zajednica i nevladine organizacije igraju ključnu ulogu u planiranju i provođenju humanitarnih intervencija. Humanitarne intervencije se ogledaju u zaštiti civila u ratu, pružanju pomoć tokom prirodnih katastrofa i u pružanju medicinske pomoći u konfliktnim zonama. Mirovne operacije predstavljaju međunarodne napore koji su usmjereni na postizanje i očuvanje mira i stabilnosti u konfliktnim područjima. Mirovne operacije raspoređuju vojne i policijske snage, promovisanje političkog i diplomatskog pregovaranja, podrška ka obnovi i izgradnji država pogođenim sukobima, te promociju ljudskih prava i vladavine prava. NATO, UN i razne regionalne organizacije vrlo često učestvuju u mirovnim operacijama. Primjere tih misija možemo vidjeti u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Afganistanu, Južnom Sudanu i mnogim drugim državama. Humanitarne intervencije i mirovne operacije se suočavaju s brojnim izazovima, kao što je politička podjela, legalnost intervencija, suverenitet država i potencijalni rizik napada na mirovne snage. Kako vrijeme odmiče, razvijaju se različiti pristupi humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama koji akcent stavljaju na obavezu međunarodne zajednice da štiti civilno stanovništvo od masovnih zločina. Primjer toga jeste R2P (Responsibility to Protect – odgovornost za zaštitu), osnovanu od strane Ujedinjenih naroda 2005. godine.

Prethodna analiza i rezime o savremenim humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama upućuje na zaključak da različiti akteri uzimaju učešće u planiranju, pripremi i njihovom izvršenju kako bi se pored postizanja dugotrajnog mira, osigurala opća ljudska sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje, čime se potvrđuje prva posebna hipoteza istraživanja koja je glasila:

„Širi se krug sudionika koji trebaju sudjelovati u planiranju, pripremi i provedbi humanitarnih intervencija i mirovnih operacija. Taj višedimenzionalni pristup stvara uslove za dugotrajan mir, opću i ljudsku sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje.“

4. POJMOVNO ODREĐENJE RAZORUŽANJA I POLITIKE RAZORUŽANJA

Proces globalizacije je ostavio trajne posljedice i brojne izazove s kojima se susreću savremeni međunarodni odnosi. Neki od njih, kao što su politički i organizacijski odnosi, korišteni za balans među akterima međunarodne politike su destabilisani i neefikasni u procesu rješavanja konflikata. Lisica (2021: 14) govori da se savremeni odnos prema razoružanju i politici razoružanja treba promatrati u međusobnoj interakciji niza kompleksnih društvenih, ekonomskih, političkih, sigurnosnih i drugih pojava koje postoje ili se pojavljuju u međunarodnim odnosima. Zahvaćene su ubrzanim i nekontrolisanim promjenama koje karakterišu razvoj čovječanstva u uslovima globalizacije.

Ujedinjeni narodi kažu da ne postoji potpuni konsenzus oko savremenog pojmovnog određenja razoružanja, kako na teorijskom nivou, tako i među najvažnijim akterima međunarodnih odnosa. Početkom 21. stoljeća, o problemu razoružanja se mnogo više govori kao o pitanju ljudske sigurnosti nego kao pitanju nacionalne sigurnosti. Javlja se tendencija ostvarivanja prevage humanitarnog pristupa razoružanju nad vojno-političkim pristupom razoružanja. Pristupi se razlikuju, ali su istovremeno komplementarni i nadopunjuju se. Središte vojno-političkog pristupa razoružanju predstavljaju interes i moć, dok humanitarni pristup razoružanja potencira ljudske vrijednosti i mir.

Novi pogled razoružanja je sažet u definiciji koju je dao glavni tajnik UN-a na Generalnoj skupštini o razoružanju, demobilizaciji i reintegraciji 2006. godine gdje kaže: „Razoružanje je prikupljanje, dokumentiranje, kontrola i odstranjivanje streljačkog oružja, municije, eksploziva, te lakog i teškog naoružanja kod boraca, te kod civilnog stanovništva“.

„Razoružanje također uključuje razvoj odgovornih programa za upravljanje oružjem“ (Ujedinjeni narodi, 2006: 8, prošireno prema Lisica, „Proliferacija i politike razoružanja“, 2021: 29). „U užem, vojnom smislu riječi, razoružanje predstavlja smanjenje vojnih snaga na razinu koja je određena međunarodnim ugovorima“ (US Joint Chiefs of Staff, 2001: 166; Kegley i Wittkopf, 2006: 666-667, prošireno prema Lisica, „Proliferacija i politike razoružanja“, 2021: 29).

„Politika razoružanja može se definirati kao institucionalni uvjeti, procesi, sadržaj i posljedice političkih aktivnosti kao i ukupni broj jednostrano uređenih obvezujućih mjera koje imaju za cilj uklanjanje, ograničavanje, smanjenje ili uklanjanje vojnog oružja, uz smanjenje vojne snage i kontrolu istraživačkih i proizvodnih kapaciteta za vojna sredstva“ (Volger, 2010: 115, prošireno prema Lisica, „Proliferacija i politike razoružanja“, 2021: 39). Politika razoružanja predstavlja sastavni dio međunarodne politike. U Enciklopediji nacionalne sigurnosti SAD-a, navod se da je razoružanje: „Politika čiji je krajnji cilj umanjiti vjerovatnoću ili štetnost oružanog sukoba“. Države ili grupe koje vrše razoružanje, istovremeno smanjuju veličinu, kvalitet i moć vlastitih vojnih sposobnosti. Lisica (2021: 38-39) govori o tome da države ili grupe mogu biti prinuđene na razoružanje ili mogu pregovarati o razoružanju kroz bilateralne ili multilateralne aranžmane.

4.1 Mehanizmi razoružanja Ujedinjenih naroda

Ujedinjeni narodi su osnovali niz mehanizama razoružanja kako bi na ispravan način mogli promovisati mir u svijetu i smanjiti opasnost od novih oružanih sukoba. Mehanizmi koji služe za smanjenje oružanih sukoba su:

- **Savjet sigurnosti UN-a** - služi za održavanje mira i sigurnosti, ima ovlasti da izdaje naloge za razoružanje i sankcije protiv država koje predstavljaju prijetnju;
- **IAEA (Međunarodna agencija za atomsku energiju)** – UN-a agencija koja služi za nadzor nuklearnih aktivnosti radi osiguranja da se nuklearna energija koristi isključivo za miroljubive svrhe (<https://www.iaea.org/about/partnerships/united-nations-system>, pristupljeno 27.09.2023. godine);
- **Kontrolisanje trgovine oružja** – UN promoviše međunarodne sporazume i konvencije koje ograničavaju trgovinu konvencionalnog oružja;
- **Konvencije o hemijskom i biološkom oružju** – uspostavljanje konvencija u cilju zabrane, razvoja, proizvodnje i upotrebe hemijskog i biološkog oružja;
- **Nuklearni sporazumi** – za cilj imaju kontrolisanje širenja nuklearnog oružja i promicanje oružja;
- **ICJ (Međunarodni sud pravde)** – glavni sud UN-a koji donosi presude i daje savjete u vezi s pitanjima iz razoružanja i međunarodnog prava (<https://www.un.org/en/model-united-nations/international-court-justice>, pristupljeno 27.09.2023. godine);
- **Razni programi i agencije** – UN posjeduje razne agencije i programe koji se bave specifičnim aspektima razoružanja.

Prema NATO-ovom izvještaju, ključni mehanizmi razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine su:

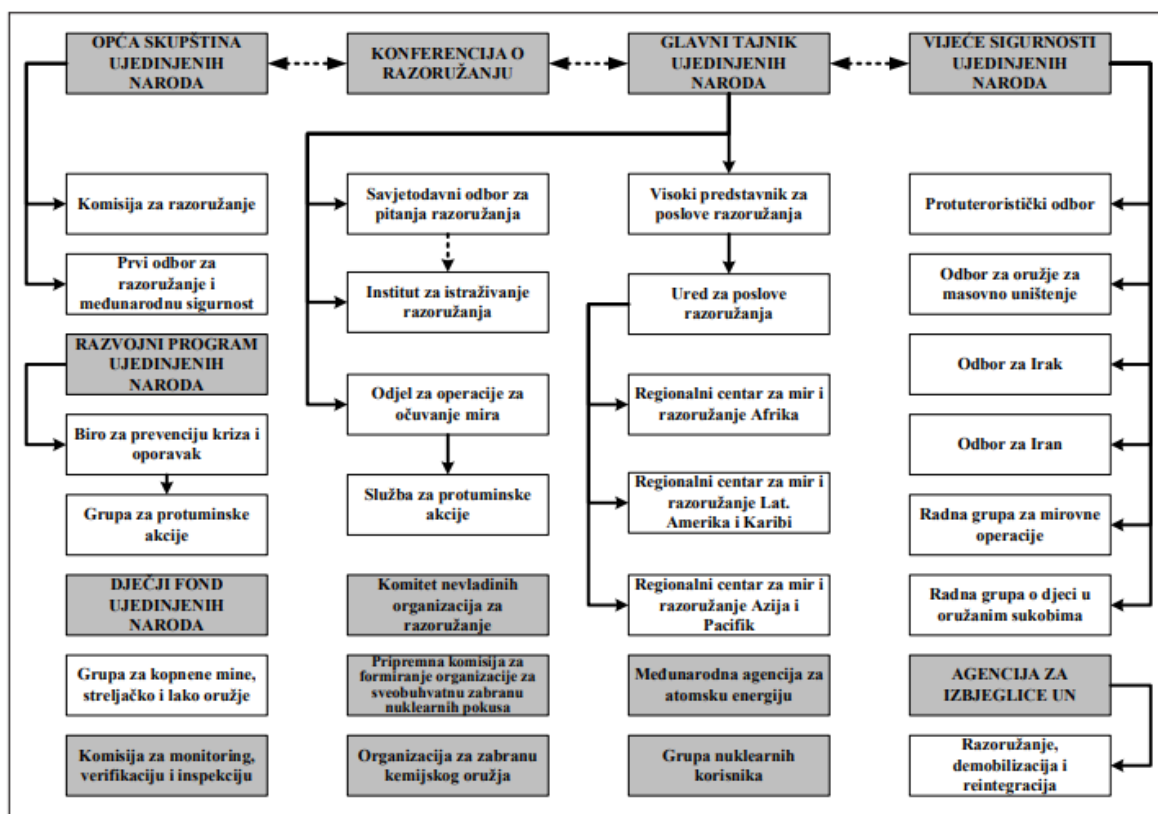
1. **Sporazumi START:** Sporazumi START (Strategic Arms Reduction Treaty) su bili ključni u smanjenju nuklearnog naoružanja između SAD-a i Sovjetskog Saveza/Rusije. START sporazumi su značajno smanjili broj nuklearnih bojevih glava.
2. **Sporazum o neširenju nuklearnog oružja (NPT):** međunarodni sporazum koji je stupio na snagu 1970. godine, ali je i dalje igrao važnu ulogu u sprječavanju širenja nuklearnog oružja između 1990. i 2020. godine.
3. **Konvencija o hemijskom oružju:** stupila na snagu 1997. godine, zabranjuje proizvodnju, posjedovanje i upotrebu hemijskog oružja.
4. **Konvencija o biološkom oružju:** Iako nije postojao globalni sporazum o biološkom oružju, od 1990. godine postojali su naponi za jačanje kontrola i mehanizama nadzora nad biološkim agensima i toksinima.
5. **Međunarodni trgovinski sporazumi o konvencionalnom naoružanju:** Postojali su brojni regionalni i međunarodni sporazumi usmjereni na kontrolu i ograničavanje konvencionalnog naoružanja, uključujući OESS (Organizacija za europsku sigurnost i suradnju).
6. **UN-ovi naponi za razoružanje:** UN je igrao ključnu ulogu u promicanju međunarodnih napora za razoružanje tijekom tog perioda, uključujući programe za uništavanje starih nuklearnih arsenala.
7. **Naponi za kontrolu raketnog naoružanja:** Tokom ovog perioda postojali su razni naponi za kontrolu i smanjenje raketnog naoružanja, uključujući Sporazum o eliminaciji raketa srednjeg dometa (INF sporazum), koji je potpisan 1987. godine, ali je okončan 2019. godine.
8. **Ispitivanje i nadzor naoružanja:** Različite organizacije kao što su IAEA (Međunarodna agencija za atomsku energiju) i OPCW (Organizacija za zabranu kemijskog oružja) igrale su ključnu ulogu u nadzoru i verifikaciji međunarodnih sporazuma o razoružanju (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48895.html, pristupljeno 24.10.2023. godine)

Svi navedeni mehanizmi predstavljaju sastavne dijelove NATO-a koji služe za promovisanje razoružanja, te očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti. Međutim, njihova upotreba i učinkovitost na terenu često zavisi od saradnje država članica, te njihovoj volji i želji da se pridržavaju međunarodnih normi i sporazuma.

4.1.1 Struktura

Lisica (2021: 169) govori da struktura koja se bavi pitanjima razoružanja predstavlja podsistem općeg sistema Ujedinjenih naroda. U širem smislu, pregovaranje o razoružanju i provođenju politike razoružanja, poslovi razoružanja Ujedinjenih naroda uključuju kontrolu oružja, preventivne mjere, neproliferaciju i vojne operacije u cilju otklanjanja opasnosti od oružja za masovno uništenje, odnosno za zaustavljanje konflikta.

Glavne organe Organizacije Ujedinjenih naroda čine: Opća skupština, Vijeće sigurnosti, glavni tajnik sa tajništvom i specijalizovane agencije. U samoj strukturi se nalaze specijalizovani odjeli, uredi, odbori i sva druga tijela koja se bave pitanjima razoružanja. U okviru Tajništva Ujedinjenih naroda, nalaze se stručna tijela koja se bave svim pitanjima oko razoružanja, a to su: Savjetodavni odbor glavnog tajnika za pitanja o razoružanju i Ured za poslove razoružanja.

Slika 1. Struktura oružanja Ujedinjenih naroda, izvor: „Proliferacija i politike razoružanja“, Lisica (2021: 169)

4.1.2 Područje djelovanja

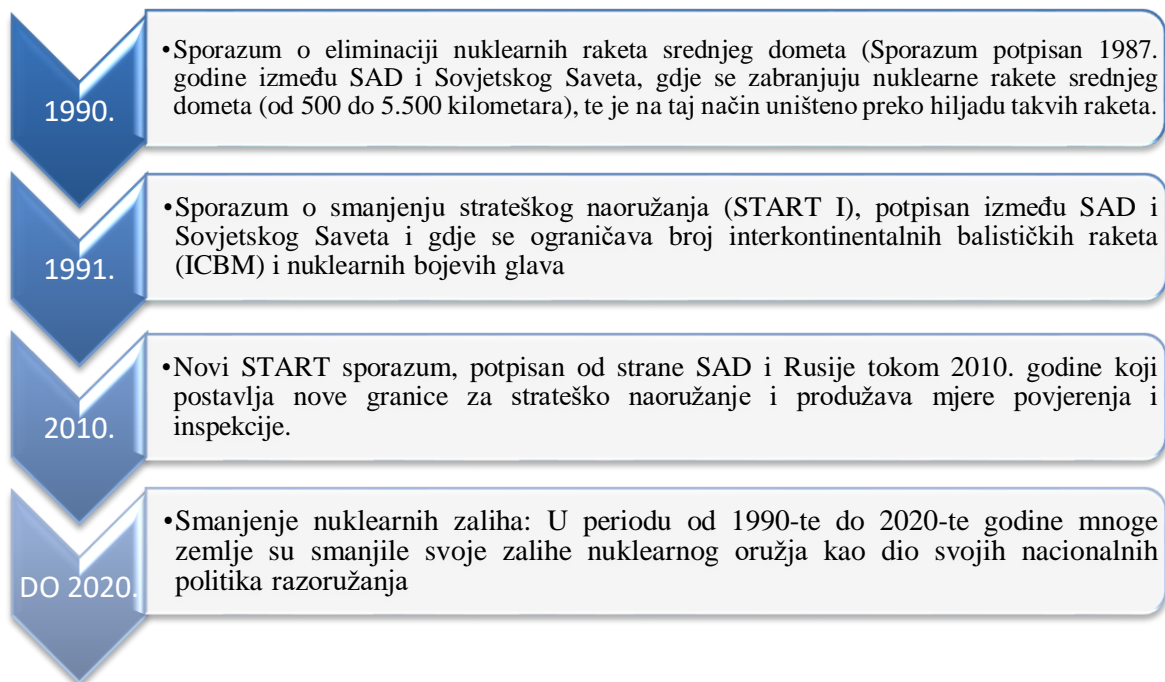
Tendencija politike Ujedinjenih naroda jeste da razoružanje posmatra kao niz međusobno povezanih i usklađenih područja djelovanja Ujedinjenih naroda na područjima razoružanja kao što su:

- Neproliferacija i zabrana oružja za masovno uništenje (nuklearno razoružanje i neproliferacija, hemijsko i biološko oružje, te borba protiv upotrebe oružja za masovno uništenje u terorističke svrhe;
- Konvencionalno razoružanje: kontrola konvencionalnog oružja, neproliferacija i kontrola streljačkog i lakog oružja i oružano nasilje, zabrana, uklanjanje i uništavanje protupješačkih mina i kasetne municije, transparentnost u trgovini oružjem i registar konvencionalnog oružja i smanjenje zaliha konvencionalne municije;
- Regionalno razoružanje: regionalni pristup razoružanju i saradnja Ujedinjenih naroda sa regionalnim organizacijama;
- Posebna pitanja razoružanja: razoružanje u svemiru, odnos razoružanja i razvoja, terorizam i razoružanje, proliferacija raketnih projektila i proturaketni projektili, sigurnost informacija i razoružanje, rodna pitanja i razoružanje, edukacija o razoružanju i istraživanje na području razoružanja (Lisica, 2021: 168).

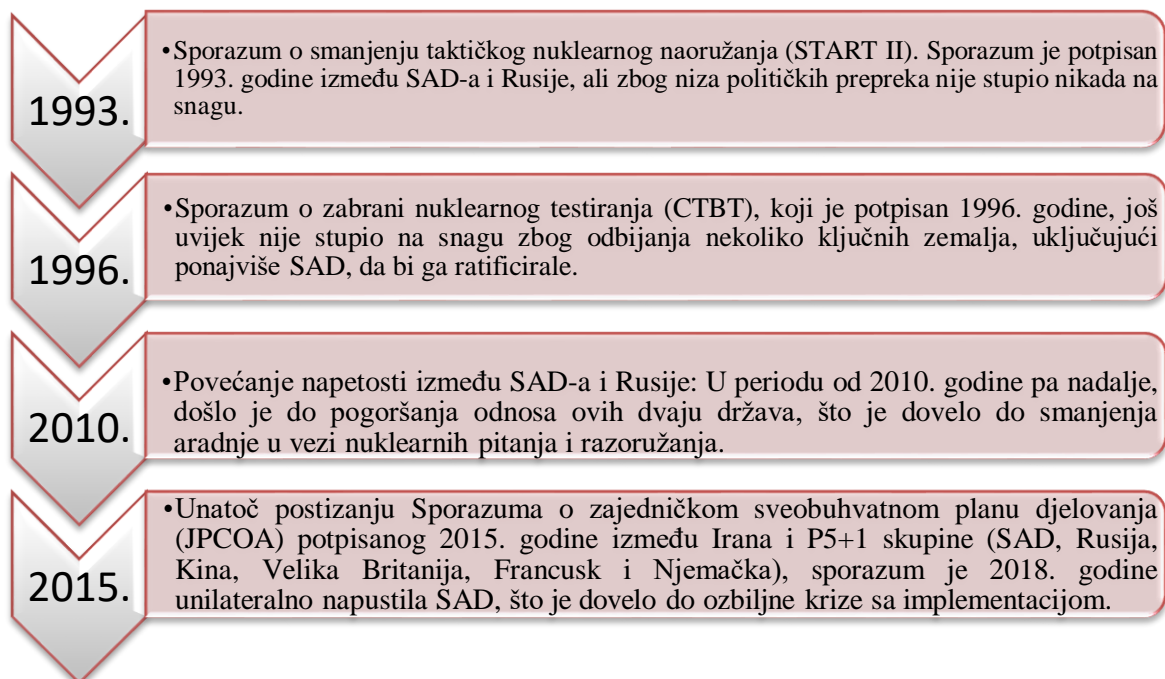
4.1.3 Rezultati razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine

Globalnim naporima je uspostavljeno nekoliko multilateralnih sporazuma i instrumenata s ciljem regulisanja, ograničavanja ili eliminacije određenih vrsta oružja. To uključuje Ugovor o prestanku širenja nuklearnog oružja, Ugovor o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih testiranja, Ugovor o zabrani nuklearnog oružja, Konvenciju o biološkom i hemijskom oružju, Konvenciju o protivpješadijskim nagaznim minama, Konvenciju o kasetnoj municiji, Konvenciju o konvencionalnom oružju i Ugovor o trgovini oružjem (<https://www.un.org/en/global-issues/disarmament>, pristupljeno 25.09.2023. godine).

Razdoblje razoružanja od 1990-te do 2020-te godine obilježeno je nizom ključnih događaja i sporazuma koji su direktno uticali na smanjenje broja nuklearnog naoružanja i vojnih snaga širom svijeta. Najvažniji koraci u procesu razoružanja datog perioda su:

Slika 2: Uspješne etape razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine. Izvor: <https://disarmament.unoda.org/publications/yearbook/>, pristupljeno 07.11.2023. godine

Slika 3: Bezuspješne etape razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine. Izvor: <https://disarmament.unoda.org/publications/yearbook/>, pristupljeno 07.11.2023. godine

Na osnovu slike 2. Uspješne etape razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine i slike 3. Bezuspješne etape razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine se vidi da su uloženi ogromni napori, vrijeme i trud da bi se na bilo koji način pokušalo smanjiti globalno naoružavanje i spriječiti korištenje nuklearnog naoružanja. Mnogi Sporazumi su ugledali svjetlo dana, međutim mnogi su ostali samo „mrtvo slovo na papiru“. Može se reći da od 2015. godine nije napravljen nikakav poseban pomak u globalnom razoružanju, te da se mnoge države iz godine u godinu sve više i više naoružavaju.

Drugim riječima, globalno razoružanja sa tendencijom opadanja nije postignuto u zadnjem desetljeću. Postoji međunarodna zabrinutost zbog nuklearnog oružja, te nastojanja da se smanje njegove zalihe i rizik od korištenja. Mnoge države imaju različite interese i sigurnosne prioritete u odnosu na druge države. Postizanje konsenzusa o smanjenju ili eliminaciji nuklearnog oružja iziskuje vremenski intenzivne pregovore i diplomatske napore. Napori kao takvi, još uvijek su prisutni među državama kao što je SAD i Rusija, kao i pregovori u okviru Sporazuma o neširenju nuklearnog oružja, ali postizanje globalnog razoružanja predstavlja veliko pitanje za svjetsku sigurnost i mir.

4.2 Humanitarno razoružanje

Humanitarno razoružanje je novi, humaniji pristup razoružanju koji ima za cilj spriječiti patnju ljudi zatečenih u sukobu. Ovaj novi trend ne vidi oružje i tehnologiju kao moć, već kao prijetnju koja može naštetiti ljudima i predstavljati posebne rizike za civile, kako tokom sukoba tako i u post-konfliktnom periodu.

Civilno društvo je zajedno sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama pokrenulo proces humanitarnog razoružanja. Inkluzivnost je ključna karakteristika ovog pristupa. Organizacije civilnog društva često rade u obliku globalnih alijansi, pružajući stručnu i pravnu ekspertizu na terenu i donoseći iskustva običnih ljudi i zajednica pogođenih sukobom. Preživjeli podižu svijest o šteti koju uzrokuje oružje i organiziraju diskusije o tome kako će buduće generacije reagirati na oružje. Države igraju vitalnu ulogu u izgradnji podrške i pregovaranju o novim instrumentima humanitarnog razoružanja.

Međunarodne organizacije, posebno Međunarodni komitet Crvenog krsta i agencije Ujedinjenih naroda, unose dodatnu stručnost i autoritet u proces. Pristupi, kao što je humanitarno razoružanje stavljaju sigurnost ljudi u centar. Ljudska sigurnost predstavlja daleko bitniji proces u odnosu na nacionalnu sigurnost. Oružani sukobi predstavljaju pojavu koja je obilježila razvoj ljudskog društva. Danas, uprkos tvrdnjama međunarodne zajednice da su mir i stabilnost njeni primarni ciljevi, i dalje smo svjedoci užasnih oružanih sukoba. Moderne oružane sukobe prvenstveno karakterišu unutrašnji sukobi, pri čemu civilno stanovništvo najviše pati tokom i nakon sukoba.

„Humanitarno razoružanje je koncept u kojemu je promijenjena percepcija o oružju kao izvoru moći u percepciju oružja koje predstavlja izvor štete za ljudska bića. Takav novi pogled na razoružanje predstavlja izazov za nevladine i međunarodne organizacije, te mijenja okvir unutar kojeg politika razoružanja djeluje. Pored država i međunarodnih organizacija, nevladine i druge organizacije civilnog društva postaju akteri u politici razoružanja dajući joj dimenziju humanizma, u kojoj ljudska sigurnost ima središnje mjesto“ (Lisica, 2021: 149).

4.2.1 Područje djelovanja

Lisica (2021: 150) govori o tome da organizacije koje se bave humanitarnim razoružanjem definišu svoja vlastita područja djelovanja, u zavisnosti od njihovih misija i vrijednosti koje promovišu. Na kraju krajeva, sve se one uglavnom bave protuminskim akcijama i upravljanjem zaliha, te uništavanjem oružja i municije, dok izvršenje svih ostalih aktivnosti zavisi isključivo od organizacionih mogućnosti i značaja same organizacije. Humanitarno razoružanje je evoluiralo 2012. godine iz protuminskih akcija. Protuminske akcije su najstarije područje djelovanja, ali zbog sadržaja i materije koja se proučava, nećemo obraćati posebnu pažnju na njihovo djelovanje.

Glavne komponente humanitarnog razoružanja su:

- protuminske akcije;
- upravljanje zalihama i uništavanje oružja i streljiva;
- borba protiv proliferacije i upotrebe streljačkog i lakog oružja;
- nuklearno razoružanje;
- nove inicijative humanitarnog razoružanja (problem radioloških i toksičnih ostataka iz rata, eksplozivno oružje u naseljenim mjestima, smrtonosna autonomna oružja i dr.).

4.2.2 Sudionici

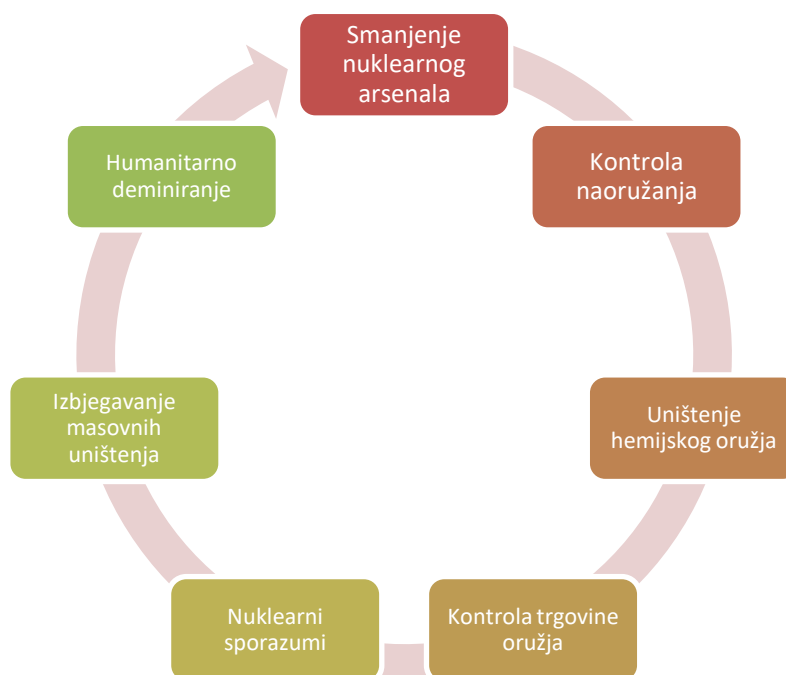
Na Samitu održanom 2021. godine u New Yorku, došlo se do zaključka da civilno društvo preuzima glavnu ulogu u vođenju humanitarnog razoružanja, te doprinosi zaštiti civila i oporavku zemalja nakon oružanih sukoba. Sve prisutne države su pozvane da poduzmu sve potrebne mjere radi ostvarivanja humanitarnog razoružanja i da shvate da civilna društva imaju glavnu ulogu u multilateralnim procesima humanitarnog razoružanja.

Govoreći o humanitarnom razoružanju, Lisica (2021: 149) u svojoj knjizi „Proliferacija i politike razoružanja“ spominje da je to koncept promjenljive percepcije o oružju kao izvoru moći pretvoren u percepciju oružja koje predstavlja izvor štete za ljudska bića. Takav pogled na razoružanje predstavlja izazov za nevladine i međunarodne organizacije, te mijenja okvir unutar kojeg politika razoružanja djeluje. Nevladine i druge organizacije postaju akteri u politici razoružanja dajući dimenzije humanitarizma, gdje ljudska sigurnost zauzima primarno mjesto.

Pored sudjelovanja u multilateralnim političkim procesima razoružanja, nevladine organizacije planiraju, organiziraju i izvode aktivnosti iz različitih područja humanitarnog razoružanja. Takva politička i operativna djelovanja omogućavaju istovremeno komuniciranje sa državama i međunarodnim organizacijama s jedne strane, te ugroženim grupama i pojedincima s druge strane.

4.2.3 Rezultati humanitarnog razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine

Period od 1990-te do 2020-te godine obuhvata mnoge događaje i napore koji su uticali na humanitarno razoružanje širom svijeta. Ključni događaji i rezultati su:

Slika 3: Najznačajnije etape humanitarnog razoružanja u periodu od 1990-te do 2020-te godine. Izvor: <https://humanitarianandisarmament.org/about/humanitarian-disarmament-a-timeline>, pristupljeno: 05.11.2023.

Tokom datog perioda su postignuti važni sporazumi o smanjenju nuklearnih arsenala. Primjer toga su START sporazumi koji su doprinijeli smanjenju broja nuklearnih bojnih glava i lansirnih sistema. Globalnim naporima se kontroliše naoružanje i vrši uništavanje hemijskog oružja. Pooštrili su se mehanizmi trgovine oružjem i spriječile su se mnoge ilegalne trgovine, te je došlo do smanjenja protoka oružja. Naporima međunarodnih zajednica i organizacija poput Crvenog križa i UN-a, spriječile su se mnoge situacije masovnih uništenja tokom različitih konflikata. Također, razne organizacije su radile na uklanjanju mina i neeksplozivnih ubojitih sredstava u različitim područjima, čime su se spasili mnogi životi, te omogućio povratak izbjeglica i raseljenih osoba.

4.3 Rezime o razoružanju, politici razoružanja i humanitarnom razoružanju

Svaka situacija je jedinstvena i posebno, gdje različite politike razoružanja same po sebi ne garantuju dugotrajan mir, sigurnost i razvoj. Uspjeh zavisi od različitih faktora, uključujući političku volju, saradnju među državama i implementaciju potrebnih sporazuma. Postoji dosta oscilacija u poimanju i razumijevanju koncepta *Triple Nexus*, tako da se on kao takav može primjenjivati u različitim situacijama. Razvoj humanitarnog razoružanja nije potpun proces. Postoje mnoge inicijative koje zajedno rade na formulisanju politika, razvoju radnih metoda i tehnologija, razvoju operativnih aktivnosti i organizovanju mreža nevladinih organizacija, te pokreta čiji je cilj eliminisanje opasnosti od konvencionalnog i nekonvencionalnog oružja nekonvencionalnim oružjem. Uloga nevladinih organizacija i civilnog sektora u borbi za zabranu i neproliferaciju nuklearnog oružja raste. Toksični ostaci iz rata predstavljaju novi izazov, bilo od hemijskih ili radioaktivnih sredstava. Osim toga, izazove predstavljaju i prijetnje zaštiti stanovništva tokom oružanog sukoba ili u post-konfliktnom periodu, posebno nove prijetnje kao što je upotreba improviziranih eksplozivnih naprava. Zaštita ljudi od posljedica upotrebe oružja ne izgleda kao dio humanitarnog razoružanja, ali ako se pogleda u kontekstu ljudske sigurnosti, zaštita stanovništva od oružja čini sastavni dio humanitarnog razoružanja, gdje se nastoji spriječiti, ublažiti patnja ljudi, zaštita života i zdravlja, te poštovanje ljudskog dostojanstva. Humanitarno razoružanje predstavlja dominantnu komponentu post-konfliktnih aktivnosti, te se zbog sposobnosti trajnog osiguranja stabilnosti i zaštite civilnog stanovništva može integrisati u mirovne operacije.

Prethodnom analizom i rezimeom pojmova razoružanja, politike razoružanja i humanitarnog razoružanja, djelimično potvrđena druga, dok je treća posebna hipoteza potpuno potvrđena i koje glase:

H2 - „Najveći broj slučajeva savremene politike razoružanja je usmjeren na jačanje mira, sigurnosti i stvaranja uslova za društveni i ekonomski razvoj, što ih čini kompatibilnim konceptu Triple Nexus-a.“

H3 - „Humanitarno razoružanje još uvijek predstavlja dominantno post-konfliktno djelovanje. Njegova temeljna svrha predstavlja sprječavanje patnje, zaštitu zdravlja, života i dostojanstva civilnog stanovništva od posljedica oružanih sukoba, što determinira njegovo buduće integriranje u mirovne operacije.“

5. TRIPLE NEXUS I POLITIKA RAZORUŽANJA

Triple Nexus i politika razoružanja predstavljaju dva različita, ali međusobno povezana koncepta. Oba koncepta se odnose na pitanje mira, sigurnosti i stabilnosti, te se mogu nadopunjavati kako bi se postigao sveobuhvatan i održiv pristup za rješavanje globalnih izazova. *Triple Nexus* i politika razoružanja se mogu povezivati kroz procese prevencije konflikata, post-konfliktne obnove, zaštitu civila, te osiguravanje održivosti i stvaranjem dugoročnog mira.

5.1 Razvoj *Triple Nexusa* – koncept povezivanja mira, sigurnosti i razvoja

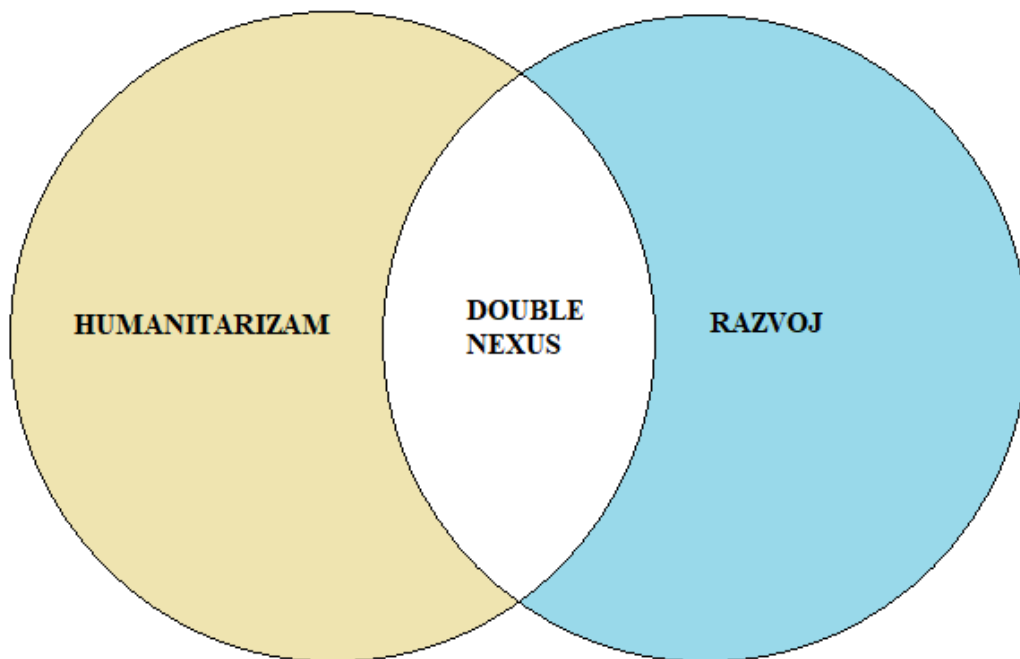
Koncept *Triple Nexus* se odnosi na integraciju i koordinaciju aktivnosti između tri ključna elementa: mir, sigurnost i razvoj. Cilj je osigurati bolju i bržu reakciju na krizne situacije i konflikte širom svijeta. Koncept je osmišljen kao odgovor na potrebu za efikasnijim rješavanjem kriznih situacija, uključujući i post-konfliktnu obnovu zemalja pogođenim sukobima, kako bi se spriječilo ponovno eskaliranje nasilja i omogućilo dugoročno stabilno okruženje.

Ključni aspekti razvoja koncepta:

1. Koordinacija i integracija;
2. Zaštita i sigurnost;
3. Održivost;
4. Učešće lokalnih zajednica u procesima mira, sigurnosti i razvoja;
5. Povezanost između humanitarizma i razvojnih procesa.

5.1.1 Koncept Double Nexus

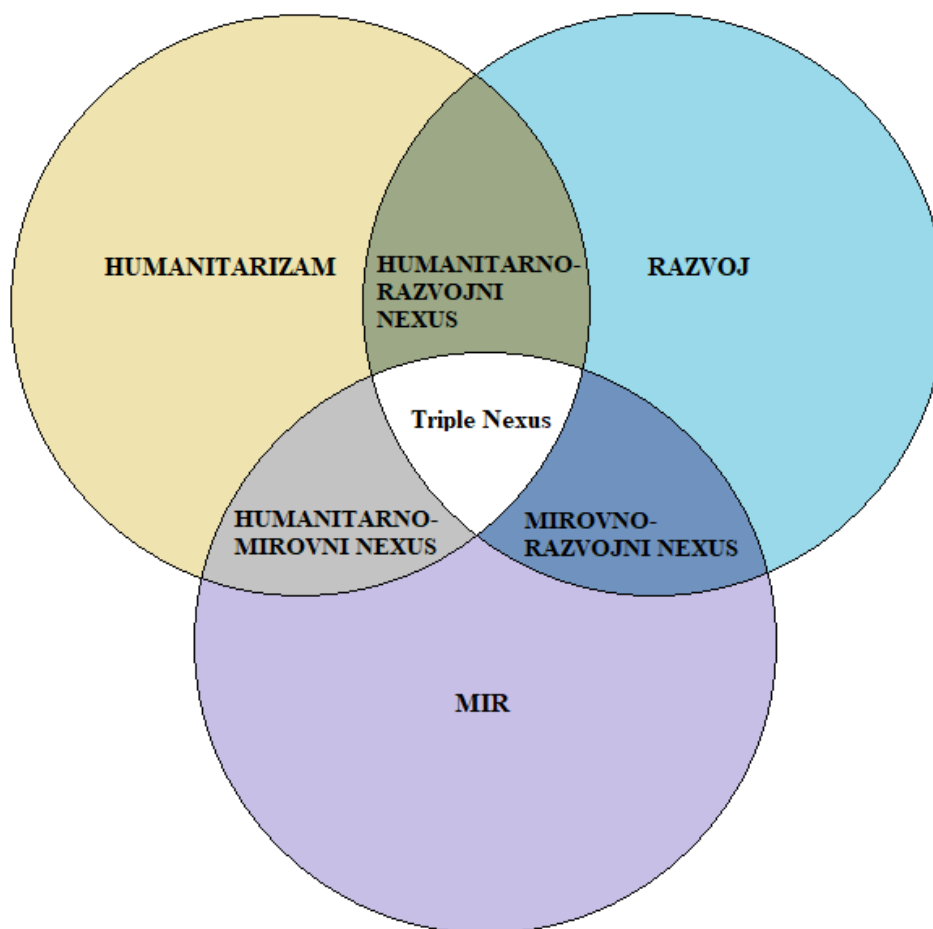
Na samom početku pojave krizne situacije, uopće se nije govorilo o održavanju mira. Pojam *Double Nexus* odnosi se na povezivanje i integraciju između humanitarne pomoći i razvoja. Ideja ovog koncepta jeste da se uoči suštinska razlika između hitne humanitarne pomoći koja se pruža u kriznim situacijama i dugotrajnog razvoja koji je usmjeren prema održivim i strukturnim promjenama. Ovaj pristup potiče bolju koordinaciju i sinergiju između humanitarnih organizacija i organizacija za razvoj, kako bi se iskoristili resursi na efikasan način i postigao dugotrajan uticaj na zajednice pogođene krizama (prošireno iz Humanitarian-Development-Peace Nexus Guidelines, 2023). *Double Nexus* naglašava važnost prelaska od kratkoročnih reakcija na krizne situacije ka dugoročnim strategijama koje se bave temeljnim uzrocima problema. Ovaj pristup pokušava osigurati da se humanitarna pomoć ne gleda izolirano, već se kontekstualizira unutar šireg okvira održivog razvoja kako bi se postigao konačan i pozitivan uticaj na okolinu.

Slika 4: Double Nexus (Humanitarno-razvojni koncept)

5.1.2 Koncept *Triple Nexus*: Nova agenda

„*Triple Nexus* je koncept koji predstavlja povezanost između humanitarne pomoći, razvoja i sigurnosti u zemljama, njihovo usklađivanje radi poboljšanja društvenog i ekonomskog sektora i rješavanja mogućih konfliktnih situacija“ (DuBois, 2020: 3). Humanitarni i razvojni akteri trebaju imati bolju koordinaciju i da rade efikasnije, ali i da stvaraju nove mehanizme finansiranja i pružanja pomoći. Kao treći stub koncepta, dodan je mir koji je dugoročno vezan za održivost humanitarne i razvojne pomoći. *Triple Nexus* je posebno važan u kontekstima dugotrajnih kriza, poput konflikata i prirodnih katastrofa, gdje se sve tri dimenzije, humanitarna pomoć, razvoj i mir - prepliću i međusobno nadopunjuju. Cilj je postići trajno rješenje koje će doprinijeti stabilnosti, smanjenju siromaštva, promociji ljudskih prava i izgradnji otpornosti zajednica na buduće krize.

Slika 5: Triple Nexus (humanitarno-mirovno-razvojni koncept)

5.1.3 Mehanizmi *Triple Nexus-a*

Koncept *Triple Nexus* se odnosi na sveobuhvatan pristup povezivanju humanitarne pomoći, razvoja i mira kako bi se efikasno odgovorilo na krizu ili konflikt. Kada govorimo o politici razoružanja, mehanizmi *Triple Nexus-a* prema Evropskoj komisiji su:

1. **Kompleksnost i koordinacija:** povezivanje humanitarne pomoći, razvoja i mira zahtijeva koordinaciju između različitih sektora, agencija i organizacija. Ova koordinacija može biti izazovna zbog različitih ciljeva, pristupa i vremenskih okvira.
2. **Prioriteti i interesi:** različite agencije i akteri imaju različite prioritete i interese. Humanitarna pomoć često je fokusirana na brzu reakciju i spašavanje života, dok se razvoj bavi dugoročnim strukturnim promjenama.
3. **Finansiranje:** različite sfere *Triple Nexus-a* zahtijevaju različite izvore finansiranja. Humanitarni odgovor je često hitan i zahtijeva brzo dostupna sredstva, dok razvojni projekti zahtijevaju dugoročno finansiranje.
4. **Kapaciteti:** različiti sektori imaju različite kapacitete i ekspertize. Integracija različitih stručnosti i resursa može zahtijevati dodatne napore u obuci i razvoju kapaciteta.
5. **Socio-politički kontekst:** svaki konflikt ili kriza ima svoj jedinstveni socio-politički kontekst. To znači da pristup koji funkcioniše u jednoj situaciji neće nužno biti odgovarajući u drugoj.
6. **Praćenje i evaluacija:** praćenje i procjenjivanje uticaja *Triple Nexus-a* može biti složeno zbog različitih aspekata koje obuhvata. Utvrđivanje postignutih rezultata i efikasnosti može biti izazovno.
7. **Raznolikost:** *Triple Nexus* uključuje širok spektar aktera, uključujući vladine agencije, nevladine organizacije, međunarodne organizacije, vojsku i druge. Koordinacija i saradnja među ovim raznolikim akterima zahtijevaju fleksibilnost i razumijevanje.
8. **Dugoročni efekti:** usklađivanje humanitarne pomoći, razvoja i mirovnih nastojanja može imati dugoročne efekte na društvo i stabilnost (prošireno prema HDP Nexus (Izazovi i mogućnosti za implementaciju koncepta Triple Nexus), https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2023-05/eu-hdp-nexus-study-final-report-nov-2022_en.pdf, pristupljeno 22.09.2023. godine)

5.1.4 Efekti primjene *Triple Nexus-a*

U svijetu koji se suočava sa sve složenijim izazovima konflikata i kriza, potreba za sveobuhvatnim pristupom koji objedinjuje humanitarnu pomoć, razvoj i mirovne napore postaje sve očitija. Koncept *Triple Nexus-a*, koji promoviše povezivanje ovih ključnih sektora, postao je izuzetno važan u politici razoružanja. Također, ovaj pristup doprinosi efikasnom rješavanju konflikata, održivom miru i budućem razvoju.

Jedan od glavnih pozitivnih aspekata primjene *Triple Nexus* koncepta je efikasnija koordinacija resursa. Integrirajući humanitarnu pomoć, razvojne projekte i mirovne napore, ovaj pristup omogućava bolju distribuciju resursa prema prioritetima i potrebama na terenu. Kombinovanje brze humanitarne pomoći sa dugoročnim razvojnim projektima omogućava brže oporavak zajednica pogođenih konfliktima, istovremeno stvarajući temelje za održiviji razvoj (prošireno prema United Nations, Realizing the Triple Nexus 2022: 6). Primjena *Triple Nexus-a* u politici razoružanja igra ključnu ulogu u prevenciji budućih konflikata. Fokusiranje na dugoročne razvojne projekte koji unapređuju ekonomske, socijalne i političke strukture stvara uslove za smanjenje napetosti i nesigurnosti. Održivi razvoj, kao sastavni dio *Triple Nexus-a*, gradi temelje stabilnosti i ravnoteže, smanjujući potencijalne okidače za nasilje (prošireno prema United Nations, Realizing the Triple Nexus 2022: 7).

Triple Nexus u politici razoružanja pruža mogućnost za održivije mirovne procese. Integracija mirovnih intervencija sa humanitarnim i razvojnim komponentama doprinosi inkluzivnijim i dugoročno održivim rješenjima. Ovaj pristup osnažuje zajednice da preuzmu aktivnu ulogu u izgradnji mira, istovremeno smanjujući rizik od pojave konflikata (prošireno prema United Nations, Realizing the Triple Nexus 2022: 16-17).

Primjena *Triple Nexus* koncepta u politici razoružanja jača otpornost zajednica na buduće krize. Integracija humanitarne pomoći, razvojnih projekata i mirovnih napora omogućava da zajednice postanu otpornije na promjene i izazove. Uvođenje struktura koje podržavaju samoodrživost i razvoj osnažuje zajednice da se bolje nose sa širokim spektrom izazova (prošireno prema United Nations, Realizing the Triple Nexus 2022: 10-11).

Triple Nexus potiče inovacije i partnerstva među različitim sektorima i akterima. Ovaj pristup stvara prostor za stvaranje novih, kreativnih rješenja za konflikte i krize. Partnerstva između vlada, nevladinih organizacija, međunarodnih institucija i vojske omogućavaju razmjenu znanja, resursa i iskustava, što rezultira sveobuhvatnijim i efikasnijim reakcijama.

Primjena koncepta *Triple Nexus-a* u politici razoružanja predstavlja ključni korak ka transformaciji konfliktnih područja. Integrirajući humanitarnu pomoć, razvoj i mirovne napore, ovaj pristup donosi niz pozitivnih aspekata. Efikasna koordinacija resursa, prevencija konflikata kroz razvoj, održivi mir kroz inkluzivne mirovne procese, jačanje otpornosti zajednica, inovacija i partnerstva, gdje sve komponente čine *Triple Nexus* snažnim instrumentom za postizanje stabilnosti, održivog razvoja i mira u konfliktnim područjima. Kroz ovaj sveobuhvatan pristup, možemo se nadati boljoj budućnosti koja je manje opterećena konfliktima i krizama.

5.1.5 Sudionici Triple Nexus-a

Cilj je postići održiva rješenja kako bi se osigurala cjelovita i koordinisana reakcija na krizu i konflikt. To se ogleda kroz određene vrste sudionika, a to su:

1. Humanitarni sudionici (pružanje hitne pomoći u kriznim situacijama; UNICEF, UNHCR, Crveni križ)
2. Razvojni sudionici (organizacije i agencije koje rade na dugoročnom ekonomskom i socijalnom razvoju zajednica; UNDP, Svjetska banka, bilateralne agencije za razvoj)
3. Mirovni sudionici (organizacije i agencije koje rade na prevenciji konflikata, izgradnji mira i rješavanju konflikata; Ujedinjeni narodi, tijela za očuvanje mira, mirovnih misija i međunarodnih posrednika)

Ključni elementi *Triple Nexus-a* koji su od velike važnosti radi shvatanja objašnjenja hipoteze i njenog hipotetičkog okvira su:

- **Jačanje mira** (glavni cilj jeste smanjenje vojnih prijetnji i konflikata, smanjenje oružja i ograničavanje naoružanja smanjuje potencijalnu prijetnju);
- **Jačanje sigurnosti** (smanjenje arsenala oružja doprinosi povećanju sigurnosti na regionalnom i globalnom nivou, smanjen rizik od nuklearnih sukoba ili širenja oružja za masovno uništenje);
- **Stvaranje uslova za društveni i ekonomski razvoj** (smanjenje vojnih i povećanje investicionih troškova radi pružanja pomoći i ekonomskog napretka u post-konfliktnim zonama);
- **Usklađenost sa konceptom** (radi efikasnijeg rješavanja kriza ili konflikta), (prošireno prema https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2023-05/eu-hdp-nexus-study-final-report-nov-2022_en.pdf, 2022: 66-70, pristupljeno 24.10.2023. godine).

5.2 Studije slučaja o primjeni mehanizama *Triple Nexus-a*

5.2.1 Humanitarna intervencija na Kosovu

U ovoj studiji slučaja se istražuju događaje koji su prethodili i pratili humanitarnu intervenciju na Kosovu tokom 1998. i 1999. godine. Analizirati ćemo političke, vojne i humanitarne aspekte ovog konflikta i međunarodne reakcije na njega.

Pozadina konflikta

Institut za istraživanje mira u Frankfurtu govori o tome da je Kosovo duži vremenski period bilo sporno područje između albanske većine i srpske manjine. Nakon Prvog svjetskog rata, Kosovo postaje dio Kraljevine Srbije, a nakon toga Jugoslavije. Vremenom se autonomija Kosova smanjivala, što je izazvalo tenzije među albanskim stanovništvom. Albansko stanovništvo na Kosovu se osjećalo diskriminiranim i lišenim u vidu osnovnih ljudskih prava. Srpske vlasti su ograničavale pristup obrazovanju i zdravstvenoj opskrbi. Srpske sigurnosne snage su provodile nasilja i represiju nad albanskim civilima, uključujući masovna hapšenja, mučenja i ubistva. Oslobodilačka vojska Kosova (OVK) predstavlja albansku gerilsku skupinu koja se bori za nezavisnost Kosova, dolazi do procvata tokom 1990-tih godina i postaje ključni akter u konfliktu. Međunarodna zajednica sve više počinje obraćati pažnju na situaciju na Kosovu, gdje kršenje ljudskih prava i nasilje postaju globalno pitanje.

Politički aspekti konflikta

Savezna Republika Jugoslavija, na čelu sa predsjednikom Slobodanom Miloševićem, igra ključnu ulogu u kosovskom konfliktu. Politika Miloševića je usmjerena na održavanju teritorijalnog integriteta SR Jugoslavije, uključujući Kosovo pod srpskom vlašću. Vršena je represija nad albanskim civilima i podržavana je srpska sigurnosna snaga u cilju suzbijanja albanske gerilske skupine OVK (Oslobodilačka vojska Kosova). Politika i postupci Slobodana Miloševića su doveli do međunarodnih osuda i kritika (prošireno iz enciklopedije Britannica, <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>, pristupljeno 02.10.2023. godine). Međunarodna zajednica reaguje na eskalaciju nasilja na Kosovu putem diplomatskih napora i sankcija, te na kraju vojnih akcija. Jedan od prvih međunarodnih napora uključuje pregovoru u Rambouilletu 1999. godine, pokušavajući postići političko rješenje rješavanja konflikta, ali bezuspješno zbog odbijanja srpskih snaga.

Međunarodna zajednica uvodi ekonomske sankcije protiv SR Jugoslavije, pritiskajući vladu s ciljem prestanka nasilja na Kosovu. Kako bi se zaustavilo nasilje i prisilila SR Jugoslavija na povlačenje snaga s Kosova, NATO je 1999. godine pokrenuo vojnu operaciju pod nazivom „**Milosrdni anđeo**“. Bombardovanje je trajalo 78 dana i kao rezultat dalo povlačenje srpskih snaga iz Kosova. Nakon NATO bombardovanja i povlačenja srpskih snaga s Kosova, Vijeće sigurnosti UN-a usvaja Rezoluciju 1244, 10. Juna 1999. godine (prošireno iz Peace Researc Institute Frankfurt, <https://www.humanitarian-military-interventions.com/case/kosovo-1999/>, pristupljeno 29.09.2023. godine).

Rezolucija 1244 uključuje:

- Potvrdu o teritorijalnom integritetu SR Jugoslavije uključujući Kosovo.
- Stvaranje međunarodne vojne snage (KFOR) i civilne uprave (UNMIK) radi održavanja mira, sigurnosti i podrške u procesu obnove Kosova.
- Stvaranje okvira za politički proces postizanja trajnog rješenja problema na Kosovu, uključujući autonomiju i političku stabilnost albanskog stanovništva

Vojni aspekti konflikta

Operacija „**Milosrdni anđeo**“ predstavlja vojnu akciju NATO saveza s ciljem pokretanja odgovara na eskalaciju nasilja na Kosovu i brutalne postupke srpskih snaga pod vodstvom Slobodana Miloševića. Cilj operacije jeste zaustavljanje nasilja nad albanskim civilima i prisiljavanje SR Jugoslavije (kasnije Srbiju), na povlačenje vojnih i policijskih snaga s područja Kosova. Oslobodilačka vojska kosova (OVK) predstavlja albansku gerilsku skupinu koja je tokom operacije „Milosrdni anđeo“, igrala ključnu ulogu na terenu u sukobu sa srpskim snagama i podržavala NATO-ove ciljeve. Lokalne snage, uključujući albanske civile, također su pružale informacije i podršku NATO-vim snagama na terenu.

Rezultat intervencije

Najvažniji rezultat jeste povlačenje srpskih vojnika i policijskih snaga s Kosova. UNMIK i KFOR su obezbjedile mir i sigurnost. Došlo je do povratka izbjeglica i raseljenih osoba s ovog područja, uloženi su ogromni resursi međunarodne zajednice za obnovu infrastrukture, pomoć u ekonomskom i institucionalnom sektoru. Iako su prisutne međunarodne organizacije na Kosovu, politički status i pitanje države još uvijek nije riješeno, mnoge države ne priznaju Kosovo iako je deklarirana nezavisnost 2008. godine. Kosovo ostaje područje napetosti, uključujući političke i etničke tenzije.

5.2.2 Mirovna intervencija u Bosni i Hercegovini

Mirovne intervencije u Bosni i Hercegovini predstavljaju kompleksan i važan dio savremene međunarodne historije. Ova studija slučaja analizira različite aspekte mirovnih intervencija u Bosni i Hercegovini, uključujući historijski kontekst, uzroke konflikta, međunarodnu intervenciju, proces pregovaranja i ostvarivanje mira, kao i dugoročne posljedice.

Pozadina konflikta

Konflikt u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine uključuje političke, etničke i regionalne faktore koji su uticali na eskalaciju sukoba. Konflikt je sastavni dio raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji se dešavao u periodu od 25. Juna 1991 do 28. Aprila 1992. godine (<https://www.britannica.com/event/Bosnian-War>, pristupljeno 02.10.2023. godine). Nacionalistički pokreti i tenzije između različitih etničkih grupa u Jugoslaviji je doveo do raspada zemlje. Bosna i Hercegovina je imala kompleksan etnički sistem koji se sastojao od Bošnjaka, Srba i Hrvata.

Nacionalističke stranke koje su zastupale interese svake etničke skupine postaju dominantne u političkom pogledu, gdje su se počele stvarati duboke podjele. Duboke podjele su počele stvarati sukobe kao što su etnička čišćenja, masovna kršenja ljudskih prava i humanitarnu katastrofu. Dešavaju se brojni masovni zločini i etnička čišćenja, uključujući genocid u Srebrenici 1995. godine, koji je privukao ogromnu pažnju i oštru osudu međunarodne zajednice.

Mirovna kriza

Tokom rata, mnogi civili su postali žrtve nasilja, prisiljeni na migracije i u nedostatku osnovnih potrepština za preživljavanje. Ljudi su ostajali bez vode, hrane i medicinske opreme. Mnoštvo civilnog stanovništva je bilo izloženo masovnim zločinima i bez mogućnosti pristupa humanitarnoj pomoći. Organizacije poput UNHCR (UN-ova agencija za izbjeglice), Crveni križ i UNICEF (UN-ov međunarodni fond za djecu), pružale su humanitarnu pomoć u vidu hrane, medicinske opreme i raznih skloništa za stanovništvo. Međutim, pristup organizacijama je bio otežan i kompleksan zbog nasilja i kompleksnosti političkog konflikta.

Odgovor međunarodne zajednice

UNPROFOR (Zaštitna snaga Ujedinjenih naroda) predstavlja misiju Ujedinjenih naroda da humanitarnim naporima očuva mir i pruži pomoć Bosni i Hercegovini. Misija je pružala zaštitu civilima i pokušala uspostaviti sigurne zone širom zemlje (uspostava humanitarnog zračnog mosta na Aerodromu u Sarajevu). NATO (Organizacija Sjevernoatlantskog pakta) 1995. godine izvodi vojnu operaciju pod nazivom „Operacija namjerne sile“ kako bi prisilio bosanske Srbe na pregovore. Ujedinjeni narodi i Evropska unija su pokušavali na raznorazne načine postići mir, ali ti su pokušaju često bili neuspješni. Nakon toga, Sjedinjene Američke države igraju ključnu ulogu u diplomatskom naporu okončanja rata. Tadašnji američki predsjednik Bill Clinton i njegov diplomata Richard Holbrooke, postaju glavni akteri u posredovanju među sukobljenih stranama. Pregovori se dešavaju zbog snažnog međunarodnog pritiska i posljedica zbog genocida u Srebrenici. Nakon vrlo teških i napornih pregovora i kompromisa, dolazi do potpisa Dejtonskog mirovnog sporazuma, 14. Decembra 1995. godine u Parizu. Sporazum je postavio trajne okvire za političku strukturu Bosne i Hercegovine, što je značilo povratak izbjeglica, demilitarizaciju i mnoge druge aspekte mirne tranzicije u državi. Dejtonski sporazum je označio kraj rata u Bosni i Hercegovini, postavio temelje obnove i ponovne izgradnje zemlje (prošireno iz United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unprof_b.html, pristupljeno 29.09.2023. godine).

Rezultat operacije

Kraj nasilnog sukoba je odnio hiljade života i ostavio duboke rane u zemlji. Uključenjem mirovnih operacija od strane međunarodne zajednice, dolazi se do okončanja masovnih zločina u Bosni i Hercegovini, stvara se politička struktura, međunarodni nadzor i zaštita. Mirovne operacije i Dejtonski sporazum doveli su do okončanja oružanih sukoba, ali nisu riješili sve probleme, već su postavili temelje za dugotrajan proces pomirenja, obnove i izgradnje zemlje. Svjedoci smo da su duboke političke podjele zastupljene u Bosni i Hercegovini čak i danas, ali međunarodna zajednica još uvijek igra ključnu ulogu u napretku, stabilnosti i prosperitetu.

5.2.3 Mirovne operacije u Afganistanu

Početak 21. stoljeća, Afganistan postaje epicentar globalne sigurnosne zabrinutosti. Teroristički napadi 11. Septembra 2001. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, natjerali su međunarodnu zajednicu da izvrši vojnu intervenciju u Afganistanu kako bi se trajno uklonila talibanska vlast i suzbila svaka prijetnja terorizma. Ovaj period označava početak jednog od najizazovnijih i najdugotrajnijih mirovnih operacija u modernoj historiji.

Pozadina konflikta

Konflikt u Afganistanu počinje od sovjetske invazije 1979. godine. Sovjetski Savez je izvršio intervenciju radi podržavanja komunističke vlade u Afganistanu. Sukob između sovjetskih snaga i afganskih gerilaca, poznatijih i kao mudžahedini, predstavlja jedan od najvažnijih događaja Hladnog rata (<https://www.britannica.com/event/Soviet-invasion-of-Afghanistan>, pristupljeno 29.09.2023. godine).

Dolazi do nastanka kontroverzne terorističke organizacije Al-Qaide, koju osniva i vodi Osama bin Laden, bogati Saudijac koji se radikalizuje tokom invazije. Nakon sovjetskog povlačenja 1989. godine, Afganistan upada u ogroman kaos. Razne pobunjeničke grupe su se borile za vlast, što je dalo za rezultat građanski rat i potpuno uništavanje zemlje. Sredinom 1990-tih, ekstremistička grupa koja je stvorena u Pakistanu (Talibani), preuzima kontrolu nad većim dijelom Afganistana. Vlast je obilježena strogim vjerskim pravilima i uvedena su ograničenja ljudskih prava. Promovisanje ekstremističkog islama i zagovaranje globalnog džihada od strane Al-Qaide postaje primarni cilj koji bi se protezao širom svijeta. Zbog različitih ideologija, Al-Qaida izvodi niz terorističkih napada širom svijeta. Najpoznatiji napadi su bombardovanje američkih ambasada u Keniji i Tanzaniji 1998. godine i napad na američki ratni brod USS Cole 2000. godine. Najsmrtonosniji napad Al-Qaida izvodi 11. Septembra 2001. godine na Sjedinjene Američke Države. Meta je bio Svjetski trgovački centar u New Yorku i Pentagon u Washingtonu, D.C. U napadima je smrtno stradalo gotovo 3.000 ljudi (<https://www.britannica.com/event/September-11-attacks>, pristupljeno 29.09.2023. godine).

Mirovna kriza: Mirovna kriza u Afganistanu predstavlja dugotrajan proces koji traje više decenija i obilježava stalnu nestabilnost, političku nesigurnost i humanitarnu katastrofu. Afganistan se suočava s političkom nestabilnošću zbog kontroverznih izbora, političkih podjela i rivalstva između različitih etničkih grupa. Potrebna su složena i dugotrajna rješenja koja će pomoći stanovništvu i institucijama radi osiguravanja bolje budućnosti u zemlji.

Mirovne organizacije

Tokom dugogodišnjeg konflikta u Afganistanu, različite mirovne organizacije su sudjelovale u cilju postizanja mira i stabilnosti u zemlji. Neke od bitnih mirovnih organizacija i inicijativa uključenih u rat su: UNAMA (Misija Ujedinjenih naroda za pomoć Afganistanu), NATO, OIC (Organizacija islamske saradnje), OSCE (Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi), ICG (Međunarodna krizna grupa), mirovne inicijative od strane Pakistana i Kine i razne druge regionalne organizacije.

Odgovor međunarodne zajednice

Međunarodna zajednica je reagovala na dugogodišnju krizu u Afganistanu kroz dvije ključne mirovne operacije: **ISAF (Međunarodna misija sigurnosne podrške) i Resolute Support (Odlučna podrška)**. ISAF je djelovao na području Afganistana od 2001. do 2014. godine. ISAF je bio međunarodna vojna koalicija koju je predvodio NATO, a koja je intervenisala u Afganistanu u Oktobru 2001. godine nakon terorističkih napada 11. Septembra u SAD-u. Primarni cilj ISAF-a je bio smjena talibanske vlasti i suzbijanje terorističkih aktivnosti Al-Kaide, te pružanje podrške afganskim vlastima u obnovi zemlje i postavljanje sigurnosnih snaga na području cijele zemlje. ISAF se sastojao od različitih snaga zemalja NATO-a. Njegova prisutnost predstavlja ključ za održavanje sigurnosti i stabilnosti u Afganistanu. Nakon završetka borbenih operacija ISAF-a 2014. godine, NATO pokreće operaciju Resolute Support u Januaru 2015. godine. Glavni cilj predstavlja pružanje obuke, pomoći i savjetovanje afganskim snagama u nadi da će preuzeti odgovornost za sigurnost svoje zemlje. Ova operacija nije imala borbeni zadatak, već je fokus bio na obuci i podršci povećanja kapaciteta afganske vojske i policije (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm, pristupljeno 29.09.2023. godine).

Rezultat operacija

Odgovor međunarodne zajednice u Afganistanu predstavlja širok spektar aktivnosti, uključujući vojne, političke, razvojne i humanitarne napore. Međunarodne organizacije kao što je UN, humanitarne organizacije i druge mirovne inicijative su pružile pomoć i podršku s ciljem rješavanja sukoba u zemlji. Treba istaknuti da je situacija u Afganistanu nakon 2020. godine doživjela značajne promjene, uključujući povlačenje međunarodnih snaga i promjene u političkoj dinamici ove zemlje.

5.3 Rezime o konceptu povezivanja mira, sigurnosti, razvoja i politike razoružanja

Triple Nexus se odnosi na integraciju sigurnosti, razvoja i mira radi postizanja održive stabilnosti u konfliktnim područjima. Drugim riječima, koncept predstavlja jako bitan faktor u smanjenju konflikata i unaprijeđenju životnih uslova u svijetu. Postoje nedostaci u razvoju i konkretne primjene koncepta *Triple Nexus* u kontekstu politike razoružanja. Još uvijek nema jasnih i konkretnih mehanizama ili planovi koji bi omogućili primjenu koncepta *Triple Nexus* u politici razoružanja. To ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima i razvojem mehanizama radi ostvarivanja sveobuhvatne strategije za postizanje mira i stabilnosti. Neophodno je povezivanje *Triple Nexus-a* sa humanitarnim razoružanjem. Potrebno je uskladiti koncept i humanitarne ciljevi radi zaštite civila, isporučivanje humanitarne pomoći i ublažavanje patnji u sukobima. *Triple Nexus* je nedovoljno razrađen koncept ne samo na papiru, nego i u stvarnim situacijama i politikama, te se govori o nedostatku razvoja i na teorijskom i na praktičnom nivou. Postoje ozbiljni izazovi u primjenu koncepta *Triple Nexus* u politici razoružanja, gdje su potrebna šira istraživanja i praktična rješenja kako bi se razvila efikasnija strategija za postizanje sigurnosti, razvoja i mira u kontekstu oružanih sukoba i razoružanja.

Prethodna analiza i rezime o konceptu povezivanja mira, sigurnosti, razvoja i politike razoružanja upućuje na zaključak da koncept *Triple Nexus* u politici razoružanja još uvijek nije adekvatno razvijen, kako u teorijskom, tako ni u praktičnom pogledu. Potrebna su daljnja istraživanja i razvojni mehanizmi čime se potvrđuje generalna hipoteza istraživanja koja je glasila:

„Primjena koncepta Triple Nexus u politici razoružanja još uvijek nije oblikovana, niti u teorijskom niti u praktičnom nivou. To se posebno odnosi na zajedničke mehanizme Triple Nexus-a za jačanje sigurnosti, razvoja i mira i njihovo povezivanje sa humanitarnim razoružanjem u mirovnim operacijama, te humanitarne intervencije tokom i nakon oružanih sukoba.“

6. ZAKLJUČAK

Koncept *Triple Nexus* objedinjuje humanitarnu pomoć, razvojne intervencije i sigurnosti u zemljama koje se nalaze u kriznim situacijama i gdje postoji velika vjerovatnoća novih ili eskalirajućih oružanih sukoba. Postoje razni izazovi koji se javljaju prilikom oblikovanja, planiranja, organiziranja i provedbe koordinacije i saradnje između humanitarnog, razvojnog i sigurnosnog sektora.

Koncept *Triple Nexus* predstavlja povezanost, trostruku sponu, između humanitarne pomoći, razvoja i sigurnosti u zemljama koje se nalaze u kriznim situacijama i gdje postoje velike vjerojatnoća novih ili razbuktavanja postojećih oružanih konflikata. Ovaj koncept predstavlja pristup učinkovitijem rješavanju složenih izazova koji su posljedica oružanih sukoba. Humanitarna pomoć, razvoj i sigurnost su međusobno povezani sa razoružanjem, tako da koncept *Triple Nexus* treba biti integriran u politiku razoružanja i njezine mehanizme provedbe.

Savremene humanitarne intervencije i mirovne operacije predstavljaju ključne aspekte međunarodnih odnosa i sigurnosne politike. Njihov cilj jeste rješavanje kriznih situacija, sprječavanje sukoba među zemljama i pružanje humanitarne pomoći u zemljama koje su pogođene raznim konfliktima i oružanim sukobima.

Analiza i rezime o savremenim humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama upućuju na zaključak da različiti akteri uzimaju učešće u planiranju, pripremi i njihovom izvršenju kako bi se pored postizanja dugotrajnog mira, osigurala opća ljudska sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje, čime se potvrđuje prva posebna hipoteza istraživanja koja je glasila: „*Širi se krug sudionika koji trebaju sudjelovati u planiranju, pripremi i provedbi humanitarnih intervencija i mirovnih operacija. Taj višedimenzionalni pristup stvara uslove za dugotrajan mir, opću i ljudsku sigurnost i post-konfliktni razvoj zemlje.*“

Svaka situacija je jedinstvena i posebno, gdje različite politike razoružanja same po sebi ne garantuju dugotrajan mir, sigurnost i razvoj. Uspjeh zavisi od različitih faktora, uključujući političku volju, saradnju među državama i implementaciju potrebnih sporazuma.

Postoji dosta oscilacija u poimanju i razumijevanju koncepta Triple Nexus, tako da se on kao takav može primjenjivati u različitim situacijama. Posebna hipoteza ukazuje na djelimičnu potvrđenost i glasi: **„Najveći broj slučajeva savremene politike razoružanja je usmjeren na jačanje mira, sigurnosti i stvaranja uslova za društveni i ekonomski razvoj, što ih čini kompatibilnim konceptu Triple Nexus-a.“**

Razvoj humanitarnog razoružanja nije potpun proces. Postoje mnoge inicijative koje zajedno rade na formulisanju politika, razvoju radnih metoda i tehnologija, razvoju operativnih aktivnosti i organizovanju mreža nevladinih organizacija, te pokreta čiji je cilj eliminisanje opasnosti od konvencionalnog i nekonvencionalnog oružja nekonvencionalnim oružjem.

Humanitarno razoružanje predstavlja dominantnu komponentu post-konfliktnih aktivnosti, te se zbog sposobnosti trajnog osiguranja stabilnosti i zaštite civilnog stanovništva može integrisati u mirovne operacije, čime se potvrđuje treća posebna hipoteza koja glasi: **„Humanitarno razoružanje još uvijek predstavlja dominantno post-konfliktno djelovanje. Njegova temeljna svrha predstavlja sprječavanje patnje, zaštitu zdravlja, života i dostojanstva civilnog stanovništva od posljedica oružanih sukoba, što determinira njegovo buduće integriranje u mirovne operacije.“**

Postoje nedostaci u razvoju i konkretne primjene koncepta *Triple Nexus* u kontekstu politike razoružanja. Još uvijek nema jasnih i konkretnih mehanizama ili planovi koji bi omogućili primjenu koncepta *Triple Nexus* u politici razoružanja. To ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima i razvojem mehanizama radi ostvarivanja sveobuhvatne strategije za postizanje mira i stabilnosti. Neophodno je povezivanje *Triple Nexus-a* sa humanitarnim razoružanjem.

Zaštita ljudi od posljedica upotrebe oružja ne izgleda kao dio humanitarnog razoružanja, ali ako se pogleda u kontekstu ljudske sigurnosti, zaštita stanovništva od oružja čini sastavni dio humanitarnog razoružanja, gdje se nastoji spriječiti, ublažiti patnja ljudi, zaštita života i zdravlja, te poštovanje ljudskog dostojanstva. Humanitarno razoružanje predstavlja dominantnu komponentu post-konfliktnih aktivnosti, te se zbog sposobnosti trajnog osiguranja stabilnosti i zaštite civilnog stanovništva može integrisati u mirovne operacije.

Humanitarne intervencije i mirovne operacije se suočavaju s brojnim izazovima, kao što je politička podjela, legalnost intervencija, suverenitet država i potencijalni rizik napada na mirovne snage. Kako vrijeme odmiče, razvijaju se različiti pristupi humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama koji akcenat stavljaju na obavezu međunarodne zajednice da štiti civilno stanovništvo od masovnih zločina.

Na osnovu svih analiza i rezima o savremenim humanitarnim intervencijama i mirovnim operacijama, rezimea o razoružanju, politici razoružanja i humanitarnom razoružanju, te rezimea o konceptu povezivanja mira, sigurnosti i razvoja dolazimo do krajnjeg zaključka da je generalna hipoteza potvrdnog karaktera i glasi:

„Primjena koncepta Triple Nexus u politici razoružanja još uvijek nije oblikovana, niti u teorijskom niti u praktičnom nivou. To se posebno odnosi na zajedničke mehanizme Triple Nexus-a za jačanje sigurnosti, razvoja i mira i njihovo povezivanje sa humanitarnim razoružanjem u mirovnim operacijama, te humanitarne intervencije tokom i nakon oružanih sukoba.“

7. LITERATURA

Knjige:

1. Beridan I. (2009) *Politika i sigurnost*, univerzitetsko izdanje, Sarajevo: Fakultet političnih nauka
2. Beridan I., Tomić M., Krešo I. (2001) *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo
3. Brzica N. *Hibridno ratovanje i suvremenu sukobi*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2018, Doktorski rad
4. Charles W. Kegley, Eugene R. Wittkopf (2006) *World Politics: Trend and Transformation*, Thomson Higher Education
5. Damrosch L.F *Changing Conceptions of Intervention in International Law*, Emerging Norms of Justified Intervention, Cambridge, 1993
6. Dulić D. (2008) *Mirovne i humanitarne operacije*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbjednosti
7. Holland, J. H., Holyoak, K. J., Nisbett, R. E., Thagard, P. R. (1989). *Induction: Processes of Inference, Learning, and Discovery*. Cambridge
8. Konaev M: *The Future of Urban Warfare in the Age of Megacities*. Focus Strategique, 2019
9. *Leksikografski zavod 'Miroslav Krleža'* (2021), pristupljeno 18.7.2023. godine
10. Lisica D. (2021) *Proliferacija i politike razoružanja*. Sarajevo: Fakultet političnih nauka.
11. Lisica D., Bajramović Z. *Planiranje u sektoru sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021.
12. Macrae J., i Adele H. (2004), *Beyond the continuum: An overview of the changing role of aid policy in protracted crises*. London: HPG.
13. Markt R. (2021) *Vođenje humanitarne organizacije u kriznim situacijama*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
14. Pajović, M. (2016). *Primena metode analize (sadržaja) dokumenata u istraživanjima u političkim naukama*. Beograd: Fakultet političkih nauka.
15. Parker R: *Our soldiers their cities*. Parameters 1996:26(1): 43.
16. Pedersen J., i MSF Analysis (2016) *The Nexus of Peacebuilding, Development and Humanitarianism in Conflict Affected Contexts: A Respect for Boundaries*. Geneva: MSF
17. Popper, K. (1973). *Logika naučnog otkrića*. Beograd: Nolit,

18. Raičević N. (2008). *Humanitarna intervencija u međunarodnom javnom pravu*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu: Pravni Fakultet.
19. Štula V. (2022) *Međunarodna razvojna pomoć kao sredstvo postizanja vanjskopolitičkih ciljeva Francuske i Njemačke*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Zagrebu, Fakultet političkih nauka
20. Vujević M. (2002) *Uvođenje u znanstveni rad na području društvenih znanosti*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
21. Zamore L. (2019). *The Triple Nexus in Practice: Toward a New Way of Working in Protracted and Repeated Crises*, New York: Center on International Cooperation
22. Zelenika, R. (2000) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet.
23. Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006) *Temelji znanstvenoistraživačkog rada: metodologija i metodika*. 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Varaždin: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike.

Internet izvori:

1. Armed conflicts and their consequences - the United Nations, <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2001/15%20Armed%20Conflict.pdf>, pristupljeno 27.09.2023. godine
2. Barana L. (2017) *The EU Trust Fund for Africa and the Perils of a Securitized Migration Policy*. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom1731.pdf>, pristupljeno 07.06.2023. godine
3. Britannica, History and society, Bosnian War 1992-1995, <https://www.britannica.com/event/Bosnian-War>, pristupljeno 21.09.2023. godine).
4. Britannica, History and society, Libya Revolt of 2011, <https://www.britannica.com/event/Libya-Revolt-of-2011>, pristupljeno 21.09.2023. godine
5. Britannica, History and society, Rwanda genocide, <https://www.britannica.com/event/Rwanda-genocide-of-1994>, pristupljeno 21.09.2023. godine.
6. Britannica, History and society, Syrian Civil War, <https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War>, pristupljeno 21.09.2023. godine
7. Britannica, History and society, Yemen Civil War and Houthi movement, <https://www.britannica.com/event/Yemeni-Civil-War>, pristupljeno 21.09.2023

8. Britannica, September 11 attacks, <https://www.britannica.com/event/September-11-attacks>, pristupljeno 29.09.2023. godine
9. Britannica, Soviet invasion of Afganistan, <https://www.britannica.com/event/Soviet-invasion-of-Afghanistan>, pristupljeno 29.09.2023. godine
10. Caparini M. i Anders R. (2019) *Connecting the dots on the triple nexus*. <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2019/connecting-dots-triple-nexus>, pristupljeno 06.06.2023. godine.
11. CSIS, The Long-Term Civil Challenges and Host Country Threats from „Failed State“ Wars:2019, <https://www.csis.org/analysis/afghanistan-iraq-syria-libya-and-yemen>, pristupljeno 15.09.2023. godine
12. Encyclopædia Britannica, Inc., <https://www.britannica.com/>, pristupljeno 21.09.2023. godine
13. European Commission, HDP Nexus: https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2023-05/eu-hdp-nexus-study-final-report-nov-2022_en.pdf, pristupljeno 28.09.2023. godine
14. Evaluation Office United Nations Development Programme (2000), http://web.undp.org/evaluation/evaluations/documents/postconflict_march2000.pdf, pristupljeno 4.7.2023. godine.
15. Faltas C., Roepstorff K., Hövelmann S. (2020) *Counterterrorism Measures and Sanction Regimes: Shrinking Space for Humanitarian Aid Organisations*. <https://www.chaberlin.org/en/publications/counterterrorism-measures-and-sanction-regimes-shrinking-space-for-humanitarian-aid-organisations/>, pristupljen 06.06.2023. godine.
16. Gates Scott., Development Consequences of Armed Conflict, 2012: 1713, <https://havardhegre.files.wordpress.com/2013/09/development-consequences-of-armed-conflict.pdf>, pristupljeno 03.09.2023. godine
17. Howe P. (2019) *The Triple Nexus: A Potential Approach to Supporting the Achievement of the Sustainable Development Goals?* <https://www.researchgate.net/publication/337660050>
<https://www.researchgate.net/publication/337660050>
The triple nexus A potential approach to supporting the achievement of the Sustainable Development Goals, pristupljeno 07.06.2023. godine
18. Humanitarian-Development-Peace Nexus Guidelines, 2023, <https://www.trocaire.org/wp-content/uploads/2023/03/Nexus-Guidelines-Final-ENG.pdf?type=policy>, pristupljeno 17.09.2023. godine

19. IAEA, <https://www.iaea.org/about/partnerships/united-nations-system>, pristupljeno 27.09.2023. godine
20. IASC, Humanitarian programme cycle, 2020, <https://emergency.unhcr.org/coordination-and-communication/interagency/humanitarian-programme-cycle-iasc>, pristupljeno 07.09.2023. godine
21. ICISS- International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001, <https://idrc-crdi.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>, pristupljeno 05.09.2023. godine
22. ICJ, <https://www.un.org/en/model-united-nations/international-court-justice>, pristupljeno 27.09.2023. godine
23. ICVA (2018) *Navigating the nexus*. <https://www.icvanetwork.org/uploads/2021/08/Topic-One-Briefing-Paper-The-nexus-explained.pdf>, pristupljeno 01.06.2023. godine
24. Kittaneh A. i Antoinette S. (2018) *Doing Nexus Differently: How Can Humanitarian and Development Actors Link or Integrate Humanitarian Action, Development, and Peace?* <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/doing-nexus-differently-how-can-humanitarian-and-development-actors-link-or-integrate-humanitarian-action-development-and-peace/>, pristupljeno 15.05.2023. godine.
25. NATO, NATO's role in Kosovo, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.html, pristupljeno 21.09.2023. godine
26. NATO, Peace support operations, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52122.html, pristupljeno 21.09.2023. godine.
27. Norman J. i Drew M. (2019) *Integrated Conflict Prevention and Humanitarian Resilience*. <https://reliefweb.int/report/world/integrating-conflict-prevention-humanitarian-resilience-programmes-may-2019>, pristupljeno 01.05.2023. godine
28. OCHA (2019) *Operationalizing collective outcomes: Lessons learned and best practices from and for country implementation*. https://www.unocha.org/sites/unocha/files/Operationalizing_Collective_Outcomes_DraftV3.pdf, pristupljeno 01.05.2023. godine
29. Peace Research Institute Frankfurt, <https://www.humanitarian-military-interventions.com/case/kosovo-1999/>, pristupljeno 29.09.2023. godine).
30. Peters K. and Florence P. (2017) *A solution for a more flexible development-humanitarian system*. <https://odi.org/en/publications/crisis-modifiers-a-solution-for-a-more-flexible-development-humanitarian-system/>, pristupljeno 15.05.2023. godine.
31. Poole L. and Vance C. (2019) *Financing the nexus gaps and opportunities from a field perspective*. www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/financing-the-nexus-report/financing-the-nexus-report.pdf, pristupljeno 15.05.2023. godine

32. Thomas M. (2019) *NGO Perspectives on the EU's Humanitarian-Development-Peace Nexus Approach: Exploring the Challenges and Opportunities*. <https://voiceeu.org/publications/ngos-perspectives-on-the-eu-s-humanitarian-development-peace-nexus.pdf>, pristupljeno 05.06.2023. godine.
33. UN – Realizing the triple nexus, https://www.un.org/humansecurity/wp-content/uploads/2022/03/FINAL-Triple-Nexus-Guidance-Note-for-web_compressed.pdf, pristupljeno 20.09.2023. godine
34. UN Mission in South Sudan, <https://unmiss.unmissions.org/about-unmiss>, pristupljeno 21.09.2023. godine
35. UNHCR, European Series:1997, <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/3bfa31e54/refugees-others-concern-unhcr-1997-statistical-overview.html>, pristupljeno 13.09.2023. godine
36. United Nations (2020), *Humanitarian-Development- Peace (HDP) Collaboration: Cooperation Framework Companion Piece*. <https://reliefweb.int/report/world/humanitarian-development-piece-hdp-collaboration-cooperation-framework-companion-piece>, pristupljeno 15.04.2023. godine
37. United Nations Assistance Mission for Rwanda, https://peacekeeping.un.org/mission/past/unamir_b.html, pristupljeno 21.09.2023. godine
38. United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unprof_b.html, pristupljeno 29.09.2023. godine).
39. United Nations Peacekeeping, Principles of peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>, pristupljeno 22.09.2023. godine
40. United Nations, Office of Disarmament affairs, The United Nations Disarmament Yearbook, <https://disarmament.unoda.org/publications/yearbook/>, pristupljeno 07.11.2023. godine

8. PRILOZI

Popis skraćenica

Skraćenica	Naziv
CSIS	Center for Strategic and International Studies/Centar za strateške i međunarodne studije
EU/AU	European Union, African Union/Evropska i Afrička unija
IAEA	International Atomic Energy Agency/Međunarodna agencija za atomsku energiju
IASC	Inter-Agency Standind Committee/Međuagencijski stalni komitet
ICG	International Crisis Group/Međunarodna krizna grupa
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty/ Međunarodnog komiteta za intervencije i državni suverenitet
ICJ	International Court of Justice/Međunarodni sud pravde
ICRC	International Committe of the Red Cross/Međunarodni komitet Crvenog križa
ISAF	International Security Assistance Force/Međunarodne snage pomoći za sigurnost
ISIS	Islamic State of Iraq and the Levant/Islamska država Iraka i Levanta
KFOR	Kosovo Force/ Stabilizacijske snage na Kosovu
MINUSTAH	United Nations Stabilisation Mission in Haiti/Stabilizacijska misija Ujedinjenih naroda na Haitiju),
NATO	The North Atlantic Treaty Organization/ Organizacija Sjevernoatlantskog pakta
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons/Sporazum o neširenju nuklearnog oružja
OESS	Organization for European Security and Cooperation/Organizacija za europsku sigurnost i suradnju
OIC	Organisation of Islamic Cooperation/ Organizacija islamske saradnje
OPCW	Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons/Organizacija za zabranu kemijskog oružja
OVK	Kosovo Liberation Army/Oslobodilačka vojska kosova

SFOR	Stabilisation Force in BiH/Stabilizacijske snage u Bosni i Hercegovini
START	Strategic Arms Reduction Treaty/Ugovor o smanjenju sstrateškog naoružanja
UCDP	Uppsala Conflict Data Program/Pokazatelj podataka u kontekstu sukoba
UN	United Nations/Ujedinjeni narodi
UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda/Misija pomoći Ujedinjenih naroda u Ruandi
UNDP	United Nations Development Programme/Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees/Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund/Dječiji fond Ujedinjenih nacija
UNMISS	United Nations Mission in South Sudan/Misija Ujedinjenih naroda u Južnom Sudanu
UNOCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs/Ured Ujedinjenih nacija za koordinaciju humanitarnih poslova
UNPROFOR	United Nations Protection Force/Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
WFP	World Food Programme/Svjetski program hrane
WHO	World Health Organization/Svjetska zdravstvena organizacija

9. BIOGRAFIJA KANDIDATA

Haljeta Armin, rođen 02. Avgusta 1996. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Osnovno školu završio u Sarajevu, „OŠ Čengić Vila 1“. Srednje obrazovanje stekao u „Srednjoj elektrotehničkoj školi“ u Sarajevu 2014. godine, Odsjek „telekomunikacijski tehničar“. „Fakultet za saobraćaj i komunikacije“ u Sarajevu upisuje 2015. godine kao redovan student, te isti završava 2020. godine i stiče akademsku titulu Bsc.ing. saobraćaja i komunikacija. 2020. godine upisuje II ciklus studija na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, Odsjek „Sigurnosne i mirovne studije“. 2023. godine je položio sve ispite predviđene nastavnim planom i programom. Trenutno, obavlja poslove prema Ugovoru o djelu u Ministarstvu za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo.

10. IZJAVA O AUTENTIČNOSTI

Ime i prezime: Armin Haljeta
Naslov rada: Primjena koncepta „Triple Nexus“ u politici razoružanja
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 68

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum:

Sarajevo, 14.11.2023. godine.

Potpis:

Armin Haljeta